

วิพากษ์ “สุวรรณภูมิ” จากมุมมองประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ในจีน¹

สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์²

วันที่รับบทความ: 7 กันยายน 2567

วันที่แก้ไขครั้งสุดท้าย: 9 ธันวาคม 2567

วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 11 ธันวาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้แบ่งเป็น 2 ส่วนสำคัญ คือ 1) ส่วนแรกของบทความมุ่งวิพากษ์สุวรรณภูมิในฐานะกรอบมโนทัศน์ทางความรู้ เพื่อนำไปสู่การมองสุวรรณภูมิในฐานะเครื่องมือทางวิชาการที่ยืดหยุ่น ที่ช่วยให้หลุดพ้นการมุ่งค้นหาอาณาจักรสุวรรณภูมิว่าอยู่ที่ใด และขณะเดียวกันการมองสุวรรณภูมิในฐานะเครื่องมือทางวิชาการที่ยืดหยุ่นอาจช่วยให้หลุดพ้นกรอบอาณาบริเวณศึกษาที่ยึดพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทับเข้าทับซ้อนกับสุวรรณภูมิอย่างแข็งทื่อ 2) ส่วนที่สองของบทความนำเสนอขยายความการใช้กรอบมโนทัศน์สุวรรณภูมิในฐานะเครื่องมือทางวิชาการที่ยืดหยุ่น ด้วยการอ่านการสร้างความรู้จากจีนที่เกี่ยวข้องกับสุวรรณภูมิอย่างสำคัญคือ ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลไทในจีน โดยเฉพาะชนชาติไท การอ่านการสร้างความรู้ดังกล่าวในเชิงวิพากษ์ จะช่วยฉายให้เห็นการเมืองของความรู้ ตลอดจนการเชื่อมวางและรักษาระยะห่างของจีนกับการเป็นส่วนหนึ่งหรือไม่เป็นส่วนหนึ่งของความรู้สุวรรณภูมิที่รัฐไทยส่งเสริม รวมทั้งนัยสำคัญของความรู้ดังกล่าวต่อการก่อรูปของชาติจีน กล่าวโดยสรุปนอกจากการขวนคิดเกี่ยวกับสุวรรณภูมิในฐานะเครื่องมือทางความรู้แล้ว บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษามุมมองทางความรู้ที่จีนมีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลไท โดยเฉพาะชนชาติไท ซึ่งการศึกษาประวัติศาสตร์สุวรรณภูมิและไทยมักเชื่อมต่อกับกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว

คำสำคัญ: สุวรรณภูมิ, ชนชาติไท, ความรู้จากจีน

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของ โครงการวิจัยการศึกษาเชิงเปรียบเทียบสถานภาพการสร้างความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสุวรรณภูมิในจีนและลาว ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสถาบันสุวรรณภูมิศึกษา วิทยาลัยนานาชาติสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย ผู้วิจัยเป็นหัวหน้าโครงการวิจัยและรับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจีน บทความนี้ปรับปรุงเน้นนำเสนอส่วนที่เกี่ยวข้องกับจีนในที่นี้ ขอขอบคุณผู้ช่วยวิจัย จางอี้ (张毅) นักศึกษาปริญญาเอก ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยครุศาสตร์หัวตง สำหรับการช่วยค้นคว้าแหล่งข้อมูลภาษาจีน

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50200 อีเมล: sittithep.e@cmu.ac.th

Criticizing “Suvarnabhumi” from the Perspective of Chinese Ethnohistory

Sittithep Eaksittipong³

Received: 7 September 2024

Revised: 9 December 2024

Accepted: 11 December 2024

Abstract

This research article is divided into two main sections. 1) The first section critiques the concept of Suvarnabhumi as a framework, arguing that it can serve as a flexible academic tool that helps avoid the cliché of merely searching for the geographic location of the Suvarnabhumi Kingdom. By viewing Suvarnabhumi in this way, scholars can move beyond the rigid compartmentalization of area studies, where Suvarnabhumi is often equated with the strict geographic boundaries of Southeast Asia. 2) The second section builds on this idea by exploring Chinese knowledge related to Suvarnabhumi, specifically knowledge about Tai-speaking ethnic groups, with a focus on the Dai people. A critical reading of the creation of this knowledge uncovers the politics of knowledge production and China's stance toward Suvarnabhumi, as promoted by the Thai state—whether China seeks to connect with or distance itself from this narrative. At the same time, this analysis highlights the role such knowledge plays in the formation of the Chinese nation. In summary, this article proposes the use of Suvarnabhumi as a conceptual tool, while also focusing on how China produces knowledge about Tai-speaking ethnic groups, particularly the Dai, which are frequently connected to Suvarnabhumi and ancient Thai history.

Keywords: Suvarnabhumi, The Dai, Knowledge from China

³ Assistant Professor, Ph.D., Faculty of Humanities, Chiang Mai University, Chiang Mai 50200.
E-mail: sittithep.e@cmu.ac.th

1. บทนำ

การก่อตั้งวิทยาลัยทางด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย (Thailand Academy of Social Sciences, Humanities and Arts: TASSHA) หรือธัชชา เมื่อ ค.ศ. 2020 โดยมีสถาบันสุวรรณภูมิเป็นหนึ่งในหน่วยงานภายใต้กำกับได้ส่งผลต่อการวิจัยและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสุวรรณภูมิที่เป็นไปอย่างคึกคักผ่านการให้ทุนสนับสนุนของสถาบัน อย่างไรก็ตาม ความพยายามในการผลิตและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสุวรรณภูมิไม่ใช่เรื่องใหม่ ตลอดระยะเวลาประวัติศาสตร์การสร้างความรู้เกี่ยวกับสุวรรณภูมิมีส่วนสำคัญในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับโลกภายนอก

นับแต่กลางศตวรรษที่ 19 การศึกษาเกี่ยวกับสุวรรณภูมิได้กลายมาเป็นประเด็นสำคัญสำหรับนักวิชาการอุษาคเนย์และตะวันตกที่พยายามสืบหาความรู้เกี่ยวกับอดีตที่ยาวไกลของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และพัฒนาการของรัฐแต่ละแห่งในภูมิภาคนี้แต่ยุคโบราณ นักวิชาการโดยเฉพาะจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความเห็นที่หลากหลายเกี่ยวกับสุวรรณภูมิและประวัติศาสตร์ในยุคแรกเริ่มของแต่ละรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเชื่อมกับกระแสธารของศาสนา วัฒนธรรม และการค้าภายในสุวรรณภูมิ ตลอดระยะเวลาประวัติศาสตร์นับแต่รัฐสมัยใหม่เริ่มก่อตัวขึ้น องค์ความรู้เกี่ยวกับสุวรรณภูมิได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองบริบททางสังคมการเมืองเฉพาะในแต่ละยุคสมัยนักวิชาการและปัญญาชนจากภาคพื้นทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะไทย พม่า และกัมพูชา ต่างใช้ประวัติศาสตร์ยุคโบราณเป็นเครื่องมือในการรื้อชาตินิยมผ่านอดีตอันรุ่งโรจน์ของชาติในฐานะศูนย์กลางของสุวรรณภูมิ ขณะที่นักวิชาการไทยหลายท่านต่างระบุถึงไทยในฐานะศูนย์กลางของอาณาจักรสุวรรณภูมิ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2545) อาณาจักรสุวรรณภูมิกลับถูกให้ภาพว่าเป็นอาณาจักรเขมรจากมุมมองของกัมพูชา (Taing, 2018) ส่วนนักวิชาการพม่าก็กล่าวอ้างถึงสะเทิม และบิลินในตอนใต้ของพม่าว่าเป็นศูนย์กลางของสุวรรณภูมิ (Thein, 2012)

กระทั่งปัจจุบัน การผลิตความรู้โดยสถาบันสุวรรณภูมิภายใต้ ธัชชา ก็มุ่งตอบสนองบริบททางสังคมและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปจากกระแสโลกาภิวัตน์ ที่ทำให้ภาวะข้ามชาติมีความสำคัญมากขึ้น ในกรณีของไทยการถกเถียงเกี่ยวกับสุวรรณภูมิในเชิงวิชาการจึงเป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อน และเกี่ยวพันกับบริบททางสังคมและการเมืองอย่างลึกซึ้ง แม้ในปัจจุบันนักวิชาการไทยจะเริ่มมองสุวรรณภูมิ ในฐานะภูมิภาคมากกว่าการพยายามปักหมุดหมายสุวรรณภูมิในฐานะพื้นที่ที่ผูกติดกับประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะไทย อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปการศึกษาและการมองสุวรรณภูมิทั้งในฐานะ “พื้นที่” และ “ยุคสมัย” มักถูกพิจารณาจากมุมมองชาตินิยมที่มีไทยเป็นศูนย์กลาง และมองออกไปยังโลกภายนอก กระทั่งนักวิชาการ

บางส่วนตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่อการวิจัยภายใต้กรอบคิดสุวรรณภูมิว่าควรจะดำเนินต่อไปหรือไม่ (Phanomvan, 2018) นอกจากนี้ ด้วยข้อจำกัดของหลักฐานลายลักษณ์อักษรที่ถูกลบเลือนจากนักเดินทางทางทะเลในยุคโบราณ และความพยายามในการเชื่อมต่อไทยกับโลกกว้างผ่านการค้าทางไกลและการเคลื่อนไหวของวัตถุและผู้คน การศึกษาเกี่ยวกับสุวรรณภูมิส่วนมากจึงมักมุ่งไปยังพื้นที่ภาคพื้นทะเลและความสัมพันธ์อันเกิดจากการค้าทางทะเลเป็นสำคัญจนทำให้ความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ทางบกค่อนข้างจำกัด

ภายใต้ข้อถกเถียงต่างๆ ข้างต้น บทความวิจัยนี้ชวนถกเถียงว่าวงวิชาการไทยจะสามารถใช้ “สุวรรณภูมิ” ในฐานะเครื่องมือทางวิชาการได้อย่างไร การชู “สุวรรณภูมิ” แทน “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยุคโบราณ” ส่งผลและมีความหมายอย่างไร นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพยายามเสนอแนวทางใหม่ที่เป็นไปได้ในการศึกษาสุวรรณภูมิผ่านกรอบวิธีคิดที่มองจากโลกภายนอกกลับเข้ามายังสุวรรณภูมิด้วยสายตาของคนอื่นที่ไม่ใช่ไทย โดยเฉพาะมุมมองจากจีนที่ยังไม่ค่อยได้รับความสนใจมากนัก หากการชู “สุวรรณภูมิ” แทน “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยุคโบราณ” มีจุดประสงค์เพื่อก้าวข้ามผ่านกรอบอาณานิคมศึกษาที่ตีกรอบแบ่งพื้นที่ภูมิภาคอย่างแข็งทื่อ รวมทั้งขาคานิยมที่คับแคบจนนำไปสู่ความขัดแย้งมากกว่าความร่วมมือ การทบทวนการสร้างความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลไทในจีน โดยนักวิชาการจีนน่าจะช่วยให้เห็นการเชื่อมต่อและความซับซ้อนของความรู้ข้ามพรมแดน รวมทั้งการเชื่อมโยงและรักษาระยะห่างของจีนกับองค์ความรู้เกี่ยวกับสุวรรณภูมิที่ไทยสร้าง รัฐของกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไทมีส่วนอย่างสำคัญในการก่อรูปสุวรรณภูมิ และการทำความเข้าใจมุมมองของจีนจะช่วยให้ไทยสามารถกำหนดทิศทางในการสัมพันธ์กับจีนผ่านความรู้สุวรรณภูมิได้อย่างรัดกุม ด้วยความรู้เกี่ยวกับรัฐไทโบราณรวมทั้งกลุ่มคนที่ใช้ภาษาไทในจีนมีส่วนสำคัญทั้งในการก่อรูปของชาติจีน

2. วัตถุประสงค์ในการศึกษา

(1) วิพากษ์กรอบคิดสุวรรณภูมิในวงวิชาการไทยเพื่อเสนอแนวทางที่เป็นไปได้สำหรับการใช้สุวรรณภูมิเป็นเครื่องมือทางในทางวิชาการ อันจะนำไปสู่การต่อยอดเพื่อการใช้ประโยชน์สาธารณะต่อไป

(2) นำเสนอและวิเคราะห์การผลิตความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลไทในจีน เพื่อฉายให้เห็นการเชื่อมโยงและรักษาระยะห่างของจีนกับการเป็นส่วนหนึ่งหรือไม่เป็นส่วนหนึ่งของความรู้สุวรรณภูมิ รวมทั้งนัยสำคัญของความรู้ดังกล่าวต่อการก่อรูปของชาติจีน

3. ขอบเขตและวิธีการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะแนวพินิจหลังอาณานิคม (Post-Colonial Approach) เพื่อศึกษาและวิพากษ์การและก่อตัวของกรอบคิดสุวรรณภูมิ ในวงวิชาการไทย พร้อมคลี่คลายการเมืองของความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสุวรรณภูมิ ผ่านการอ่านงานวิชาการในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สะท้อนบริบททางสังคมและการเมืองของยุคสมัย นอกจากนี้ งานวิจัยชิ้นนี้ยังใช้วิธีการเดียวกันเพื่อฉายให้เห็นการเมืองของความรู้ที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลไทในจีน อันเป็นกระแสดังกล่าวที่ทำให้เห็นการเชื่อมโยงและรักษาระยะห่างของการเป็นส่วนหนึ่งหรือไม่เป็นส่วนหนึ่งของสุวรรณภูมิ

4. ทบทวนวรรณกรรม

หลากมมองว่าด้วยสุวรรณภูมิและข้อวิพากษ์

4.1 สุวรรณภูมิภายใต้กระแสอาณานิคม

นับแต่กลางศตวรรษที่ 19 ชนชั้นนำและปัญญาชนได้เริ่มผลิตสร้างความรู้เกี่ยวกับสุวรรณภูมิเพื่อตอบสนองต่อบริบททางสังคมและการเมืองในแต่ละยุคสมัย การจุดประกายความสนใจที่มีต่อสุวรรณภูมิเริ่มจากการเชื่อมต่ออดีตกาลอันไกลโพ้นกับการเผยแพร่พุทธศาสนาจากอินเดียมายังดินแดนสุวรรณภูมิ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ เชื่อมต่อสยามกับยุคทองของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยพระเจ้าอโศกมหาราชผ่านพระราชวินิจฉัยที่ว่าพระปฐมเจดีย์เป็นสถูปที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย สร้างขึ้นตั้งแต่ครั้งพระเจ้าอโศกมหาราชแบ่งพระบรมสารีริกธาตุไปยังดินแดนต่างๆ นอกจากนี้ ยังทรงอ้างหลักฐานโบราณคดีคือ จารึกคาถา เย ธัมมา ซึ่งพบบริเวณพระปฐมเจดีย์ว่าเก่าแก่จนถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, 2504) ฐานความรู้ที่เริ่มเชื่อมต่อยุคทองกับยุคทองในอดีตของการเป็นอาณาจักรสุวรรณภูมิที่ปรากฏในเอกสารอินเดียนี้ จึงนำมาสู่การสร้างความรู้โยงให้อาณาจักรสุวรรณภูมิอยู่ในแผ่นดินสยาม โดยมีนครปฐมเป็นศูนย์กลางในเวลาต่อมา (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2545, น. 7) Revire วิพากษ์การผลิตสร้างความรู้ดังกล่าวว่าเกิดขึ้นภายใต้การรุกรานของอาณานิคม ที่ส่งผลคุกคามทั้งทางกายภาพและจิตวิญญาณ จนส่งผลให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจำต้องทรงสร้างความรู้ดังกล่าวพร้อมกับการบูรณะพระปฐมเจดีย์เพื่อเน้นย้ำอัตลักษณ์พุทธศาสนาของชาวสยามที่มีมาแต่โบราณกาล พระราชกรณียกิจดังกล่าวยังเป็นการสร้างพระราชอำนาจและความชอบธรรมให้กับพระองค์ในฐานะพุทธศาสนูปถัมภก (Revire, 2018, pp. 191-193)

ในระยะต่อมากรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, 2457) ได้ทรงสานต่อการผลิตสร้างความรู้ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง (2555) ซึ่งให้เห็นว่ากรมพระยาดำรงฯ ทรงอาศัยข้อมูลหลักฐานโบราณคดี เอกสาร การตีความเชื่อมโยงชื่อนามเมือง และตีความชำระงานเขียนของนักวิชาการตะวันตก โดยเฉพาะ Rhys David นักวิชาการด้านภาษาบาลี และพุทธศาสนา เพื่อต่อยอดความรู้อันเกิดจากพระราชวินิจฉัยในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างเป็นระบบ (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2555, น. 40-48) รุ่งโรจน์ยังชี้ให้เห็นว่านอกจากต่อยอดพระราชวินิจฉัยในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ว่านครปฐมมีความเกี่ยวข้องกับการเป็นศูนย์กลางสุวรรณภูมิในแผ่นดินสยาม กรมพระยาดำรงฯ ยังทรงขยายความเชื่อมโยงเมืองโบราณอื่นๆ ในภาคกลางที่อยู่ใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะเมืองอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรีเข้ากับสุวรรณภูมิ ทั้งนี้รุ่งโรจน์ยังตั้งข้อสังเกตว่าพระนิพนธ์ของกรมพระยาดำรงฯ ที่ต่อยอดว่าอาณาจักรสุวรรณภูมิอยู่ในดินแดนไทย ผ่านการเป็นสถานที่ประดิษฐานพุทธศาสนาตั้งแต่ครั้งพระเจ้าอโศกมหาราชนี้ เป็นโครงเรื่องที่ได้รับการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันผ่านนักวิชาการรุ่นหลังจนกล่าวได้ว่ากรมพระยาดำรงฯ เป็นผู้มีความรู้การต่อ “สุวรรณภูมิศึกษา” อย่างแท้จริง (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2555, น. 66) การผลิตสร้างความรู้ของกรมพระยาดำรงฯ เกิดขึ้นภายใต้บริบทที่สยามเผชิญความท้าทายจากอาณานิคม และขณะเดียวกันยังอยู่ในช่วงการก่อร่างสร้างตัวของรัฐสมัยใหม่ สายชล สัตยานุรักษ์ (2557) ได้ตั้งข้อสังเกตว่าการผลิตสร้างความรู้ของพระองค์รวมถึงความรู้ทางประวัติศาสตร์ที่เน้นความดีงามของสยามแต่ครั้งโบราณนั้นมุ่งจรรโลงระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ให้มั่นคงและยั่งยืน (สายชล สัตยานุรักษ์, 2557, น. 318) นอกจากนี้ การที่พระองค์ได้รับการสถาปนาเป็น “พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย” ยังส่งผลให้ความรู้ที่พระองค์ทรงสร้างได้รับการยอมรับในฐานะ “ความรู้อันถูกต้อง” ตลอดระยะเวลาหลายทศวรรษที่ผ่านมา (สายชล สัตยานุรักษ์, 2557, น. 327)

4.2 สุวรรณภูมิกับโบราณคดีในกระแสสงครามเย็น

การผลิตสร้างความรู้เกี่ยวกับสุวรรณภูมิเผชิญความเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญในช่วงสงครามเย็น โดยในระยะนี้องค์ความรู้อันเกิดจากการสร้างสรรค์โดยนักโบราณคดีได้เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญ หากภาพของสุวรรณภูมิในฐานะดินแดนแห่งพุทธศาสนาได้ถูกเน้นย้ำในช่วงก่อร่างสร้างตัวของรัฐสยาม ภายใต้กระแสคุกคามของอาณานิคม ในช่วงสงครามเย็นภาพของสุวรรณภูมิในฐานะดินแดนแห่งการค้าอันมั่งคั่งและสันติได้เริ่มถูกขับเน้นให้มีความโดดเด่นมากขึ้น ท่ามกลางบริบทหลายต่อมประเทศไทยที่ความวุ่นวายทางการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ได้สร้างความวิตกกังวลให้กับผู้คน

ในช่วงปลายทศวรรษ 1960 หนังสือ *สุวรรณภูมิ* ของธนิธ อยุ์โพธิ์ (2510) ได้ข้บเน้นภาพสุวรรณภูมิในฐานะดินแดนแห่งการค้าที่ผู้คนจากต่างแดนในยุคโบราณต่างมุ่งมาแสวงโชค โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่บริเวณอู่ทองและนครปฐม ธนิธอาศัยการตีความหลักฐานจาก จีน อินเดีย กรีก-โรมัน และลังกาเพื่อให้ภาพดังกล่าว นอกจากนี้ ในหนังสือเล่มดังกล่าวธนิธยังได้ใส่แผนที่แสดงเมืองโบราณครั้งสุวรรณภูมิ แผนที่แสดงเมืองท่าโบราณในอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และแผนที่แสดงที่ตั้งสถานที่และเมืองท่าตามคัมภีร์ภาษาบาลีและสันสกฤต โดยสันนิษฐาน ซึ่งช่วยต่อยอดภาพสุวรรณภูมิในฐานะดินแดนแห่งการค้าอันมั่งคั่งให้จับต้องได้ ต่อมา มานิต วลลิโถม (2521) ได้อาศัยข้อมูลหลักฐานทั้งจากโบราณสถาน โบราณวัตถุ พงศาวดาร และตำนาน รวมถึงสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์เพื่อต่อยอดภาพของสุวรรณภูมิในฐานะดินแดนแห่งการค้าอันมั่งคั่งโดยมีเมืองอู่ทองเป็นศูนย์กลาง

อย่างไรก็ตาม Peleggi (2016) ได้ตั้งข้อสังเกตต่อการผลิตสร้างความรู้โบราณคดีอันเป็นฐานสำคัญที่ศรัศรั และนักวิชาการในยุคนี้ใช้ในการสร้างความรู้เกี่ยวกับสุวรรณภูมิว่าเป็นผลผลิตของสงครามเย็น ภายใต้อิทธิพลอเมริกันที่ ต้องการต่อต้านคอมมิวนิสต์ สหรัฐอเมริกาได้ส่งเสริมการสร้างความรู้ประวัติศาสตร์โบราณผ่านการส่งเสริมการขุดค้น และวิชาการด้านโบราณคดีที่ให้ภาพก่อนประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์โบราณในไทยว่ามีอารยธรรมที่มั่งคั่ง รุ่งเรือง และสันติมาอย่างยาวนาน แตกต่างจากคอมมิวนิสต์

4.3 สุวรรณภูมิหลังสงครามเย็น

เมื่อกระแสสงครามเย็นในไทยเริ่มอ่อนลงในปลายทศวรรษ 1970 เป็นต้นมาหลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน และไทย-เวียดนาม และสถานการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านค่อนข้างพัฒนาไปในเชิงบวก ในช่วงทศวรรษ 1980 รัฐบาลได้เสนอนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า เพื่อนำไปการค้าและการลงทุนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมุ่งให้ไทยเป็นศูนย์กลางโดยเฉพาะในการเชื่อมต่อตลาดอินโดจีนและจีนตอนใต้ ระยะต่อมากระแสการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนเพื่อสร้างอำนาจต่อรองในเวทีการเมืองโลกก็ส่งผลสำคัญต่อความรู้สุวรรณภูมิที่ถูกผลิตขึ้นในไทย กล่าวได้ว่าในยุคหลังสงครามเย็น ความหมายและภาพของสุวรรณภูมิแทบจะทับซ้อนทับกับพื้นที่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์เพื่อส่งเสริมการสร้างความรู้สุวรรณภูมิในฐานะทางเลือกขององค์ความรู้ท้องถิ่นที่เติบโตในภูมิภาค และแตกต่างจากความรู้ตะวันตกก็เริ่มกลายเป็นกระแสเรียกร้องจนนำไปสู่การผลักดันเชิงนโยบายและการสร้างสถาบันที่ส่งเสริมการผลิตความรู้ดังกล่าว

ภาพดินแดนแห่งการค้าอันมั่งคั่งของสุวรรณภูมิที่เสนอโดยมานิต วัลลิโกดม ในช่วงสงครามเย็นได้รับการสืบทอดและขับเน้นอย่างเป็นระบบในงานศึกษาของศรีศักร วัลลิโกดม (2545)⁴ ที่อาศัยแหล่งข้อมูลเอกสารต่างๆ และความก้าวหน้าของความรู้ทางโบราณคดี ในงาน “สุวรรณภูมิ ศูนย์กลางอยู่ในลุ่มน้ำท่าจีน-แม่กลอง” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย ยุคเหล็กในประเทศไทย: พัฒนาการทางเทคโนโลยีและสังคม ศรีศักรได้ให้ภาพสุวรรณภูมิในฐานะดินแดนแห่งการค้าอันมั่งคั่ง เป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างตะวันออกและตะวันตก ทั้งยังเป็นพื้นที่แห่งอารยธรรมที่ผู้คนจากดินแดนต่างๆ มาปะทะสังสรรค์กันอย่างสันติ ทั้งนี้ควรกล่าวด้วยว่าศรีศักรยังได้ใช้การผลิตสร้างความรู้เกี่ยวกับความรุ่งโรจน์ของสุวรรณภูมิที่มีศูนย์กลางอยู่ในลุ่มน้ำท่าจีน-แม่กลองวิจารณ์การผลิตความรู้ของตะวันตกที่ให้ภาพเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ล้าหลัง “โง่และสร้างอารยธรรมของตนเองไม่ได้” (ศรีศักร วัลลิโกดม 2545, น. 125) ในแง่นี้ การผลิตสร้างความรู้สุวรรณภูมิจึงมีนัยแฝงของชาตินิยมวิชาการที่มุ่งการปลดแอกอาณานิคมทางปัญญา

ใน ค.ศ. 2002 มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ได้จัดงานสัมมนาเรื่อง “สุวรรณภูมิ: ผู้คนและแผ่นดิน” ซึ่งให้ภาพของโอกาสและการเชื่อมต่อทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมระหว่างไทยกับประเทศในภาคพื้นทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และรวมถึงจีนตอนใต้ คำกล่าวของ พล.ต.อ.เอก สารสิน ประธานมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทยในพิธีเปิดการสัมมนาดังกล่าวได้เน้นย้ำว่าสุวรรณภูมินั้น อยู่ในบริเวณประเทศไทยพม่า ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ความรู้เกี่ยวกับเพื่อนบ้านเหล่านี้จะนำสู่ความเข้าใจซึ่งกันและกัน และความร่วมมือ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2546, น. 19)

ในปี ค.ศ. 2002 ปีเดียวกันกับการจัดงานเสวนาของมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สุจิตต์ วงษ์เทศ ได้รวบรวมงานพระราชนิพนธ์ พระนิพนธ์และบทความวิชาการเกี่ยวกับสุวรรณภูมิตีพิมพ์เป็นหนังสือ *สุวรรณภูมิ อยู่ที่นี่ ที่แผ่นดินสยาม* เพื่อจุดประกายส่งเสริมการศึกษาเรื่องสุวรรณภูมิซึ่งสุจิตต์ มองว่าหยุดนิ่งมานาน สุจิตต์ วงษ์เทศ (2545) เสนอว่าการค้นคว้าของนักวิชาการรุ่นใหม่ทำให้เห็นว่าสุวรรณภูมิเป็นชื่อรวมๆ ที่ “ชาวอินเดียโบราณใช้เรียกภูมิภาคอุษาคเนย์ทั้งหมด” (น. 13) และเน้นว่า “สุวรรณภูมิไม่ใช่ชื่ออาณาจักร ไม่มีอาณาจักรสุวรรณภูมิ” (น. 6) สุจิตต์ยังเสนอให้ตั้ง สถาบันสุวรรณภูมิศึกษาด้วยสุวรรณภูมิมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมยุคแรกของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และการทำความเข้าใจเผยแพร่ความรู้ในเรื่องดังกล่าวจะช่วยสร้างอนาคตที่ดี

⁴ งานชิ้นนี้เผยแพร่อย่างจำกัดครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1997 ในรูปเอกสารประกอบการประชุมวิชาการโครงการเมธีวิจัยอาวุโส ส.ก.ว. เรื่อง ยุคเหล็กในประเทศไทย: พัฒนาการทางเทคโนโลยีและสังคม

งามของภูมิภาค (น. 14) ต่อมาในปี ค.ศ. 2004 สุจิตต์ วงเทได้ขยายข้อเสนอดังกล่าวด้วยการตีพิมพ์งานชิ้นสำคัญสองเล่มคือ *ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม สยามประเทศ* (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2547ข) และ *ชาติพันธุ์สุวรรณภูมิ บรรพชนไทยในอุษาคเนย์* (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2547ก) ซึ่งต่อมาได้รับการตีพิมพ์รวมเล่มภายใต้ชื่อ *สุวรรณภูมิ ต้นกระแสประวัติศาสตร์ไทย* (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2549) นอกจากให้ภาพดินแดนแห่งอารยธรรมและการค้าที่เชื่อมโยงผู้คนหลากหลายเข้าด้วยกัน สุจิตต์ยังได้นิยามพื้นที่สุวรรณภูมิที่ทับซ้อนไปกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างไรก็ตาม ขอบเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของสุจิตต์นั้น คือการพิจารณาจากสังคมและวัฒนธรรมเมื่อ 3,000 ปีที่แล้วซึ่งครอบคลุมไปถึงจีนตอนใต้ บริเวณมณฑลยูนนาน กวางสี และกวางตุ้ง แคว้นอัสสัมของอินเดีย และหมู่เกาะทางตอนใต้ เช่น หมู่เกาะในอินโดนีเซีย ติมอร์ และบรูไน

ข้อเสนอที่ริเริ่มโดยสุจิตต์ในเรื่องการผลิตความรู้สุวรรณภูมิเพื่อใช้เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมในการเชื่อมต่อกับผู้คนภายนอกโดยมีไทยเป็นศูนย์กลางมีความชัดเจนมากขึ้นในงานของประเวศ วะสี (2554) *เรื่องยุทธศาสตร์อารยธรรม อารยธรรมสุวรรณภูมิ* ซึ่งตีพิมพ์เผยแพร่ในปี ค.ศ. 2011 โดยสำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม ในงานชิ้นนี้ประเวศเห็นว่าประเทศไทยมีจุดแข็งทางอารยธรรม เพราะอยู่กลาง 3 อารยธรรมใหญ่คือ สุวรรณภูมิ จีน และอินเดีย ดังนั้น ประเทศไทยควรใช้จุดแข็งยุทธศาสตร์อารยธรรมดังกล่าว ลงทุนค้นคว้าวิจัยสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อทำให้เกิดสำนึกร่วมของคนในภูมิภาคเป็นยุทธศาสตร์อารยธรรมสุวรรณภูมิ ที่สามารถสร้างอำนาจต่อรองกับมหาอำนาจ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา โดยยุทธศาสตร์อารยธรรมสุวรรณภูมินี้จะทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล ประเวศยังเชื่อมต่อยุทธศาสตร์สุวรรณภูมิกับชาตินิยมวิชาการ ด้วยการให้ภาพกรอบคิดแบบตะวันตกที่กำกับโดยวิธีคิดตะวันตกภายใต้ทุนนิยมและความคิดกรอบเขตแดนที่แข็งที่อ้อนนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างผู้คนและประเทศ ซึ่งแตกต่างจากยุทธศาสตร์อารยธรรมสุวรรณภูมิที่ประเวศเชื่อว่าจะนำไปสู่สิ่งที่ดีกว่าแนวคิดตะวันตก

ในระยะต่อมารัฐบาลไทยโดยกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (ซึ่งต่อมาจะรวมเข้ากับสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เป็นกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมในปี ค.ศ. 2019) ได้เริ่มผลักดันการผลิตความรู้สุวรรณภูมิอย่างเป็นระบบผ่านการบูรณาการความรู้ทางสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์จนนำไปสู่การตีพิมพ์หนังสือสำคัญของ 2 เล่มคือ *สุวรรณภูมิ อารยธรรมเชื่อมโลก* (สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน), 2561) และ *Suvarnabhumi The Golden Land* (Pongpanich & Thinapong, 2019) การจัดทำหนังสือดังกล่าวมีบัญชา พงษ์พานิช เป็นหัวแรงสำคัญ ต่อมาบัญชาจะดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการคนแรกของสถาบันสุวรรณภูมิ

ศึกษา ภายใต้ รัชชา สังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการสร้างความรู้สุวรรณภูมิ เนื้อหาของหนังสือสองเล่มนี้ช่วยต่อยอดพัลวิวัตการผลิตความรู้สุวรรณภูมิในยุคหลังสงครามเย็นอย่างเป็นระบบ

นอกจากการเพิ่มพูนความรู้ใหม่ๆ จากนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศ รวมทั้งการอาศัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาบูรณาการในการวิจัยเกี่ยวกับสุวรรณภูมิ หนังสือทั้งสองเล่มได้เน้นจุดสำคัญของการอาศัยความรู้สุวรรณภูมิเป็นเครื่องมือในการสร้าง “อารยธรรมสุวรรณภูมิ” (สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (GISTDA), 2561, น. 42) เพื่อยกระดับอำนาจต่อรองและเชื่อมโยงเศรษฐกิจของประเทศไทยสู่ “ศูนย์กลางทางการค้าบนเส้นทางเชื่อมโยงพหุวัฒนธรรม” (incognita 41) กล่าวอีกนัยหนึ่งอดีตถูกนำมาใช้เพื่อตอบสนองปัจจุบัน โดยสุวรรณภูมิสามารถนำไป “ต่อยอดการพัฒนาประเทศในดินแดนแถบนี้ เหมือนครั้งหนึ่งที่เคยเจริญรุ่งเรืองในอดีต” (Pongpanich & Thinapong, 2019, p. 6) ทั้งนี้การสร้างความรู้ดังกล่าวยังถูกเชื่อมโยงกับคุณูปการของสถาบันกษัตริย์ โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรที่ทรงพระราชทานบทพระราชนิพนธ์พระมหาชนกซึ่งระบุถึงสุวรรณภูมิ และยังทรงพระราชทานนามสุวรรณภูมิเป็นชื่อท่าอากาศยานสากลกรุงเทพแห่งที่ 2 “ทำให้บทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงโลกของ สุวรรณภูมิ มาเป็นแรงบันดาลใจในการขยายคุณค่าสู่การเป็นประตูเชื่อมโลกและดินแดน” จนทำให้เกิด “แรงกระตุ้นเพื่อฟื้นฟูอารยธรรมโบราณให้มีชีวิตขึ้นใหม่” (GISTDA, 2561, น. 41) แนวทางการดำเนินการเพื่อใช้ความรู้สุวรรณภูมิเพื่อเชื่อมโยงไทยเข้ากับโลกและพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของไทยจะปรากฏชัดเจนในการดำเนินงานของสถาบันสุวรรณภูมิ ภายใต้รัชชาในระยะต่อมา

4.4 วิพากษ์ “สุวรรณภูมิ”

การผลิตความรู้เกี่ยวกับสุวรรณภูมิที่มีมากกว่าศตวรรษในไทย ซึ่งยังไม่ได้ถูกตั้งคำถามจากแอมมฤทษฏีความรู้อย่างวิพากษ์ เริ่มถูกตั้งคำถามมากขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ 2000 เป็นต้นมา โดยนักวิชาการซึ่งมองสุวรรณภูมิผ่านแว่นประวัติศาสตร์นิพนธ์ มุมมองที่แตกต่างนี้ช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ในยุคก่อนหน้านี้ที่ถูกสร้างสรรค์โดยนักโบราณคดีและนักวิชาการสาขาอื่นๆ ซึ่งอาศัยข้อมูลหลักฐานที่ฉายให้เห็นอดีตอันน่าตื่นตาของสุวรรณภูมิ แต่ยังไม่ได้ตั้งคำถามต่อโครงเรื่องในแต่ละยุคสมัยที่เข้ามาเกี่ยวกับการสร้างความรู้เกี่ยวกับสุวรรณภูมิ

ใน “จินตนาการ ‘สุวรรณภูมิ’” พจนก กาญจนจันทร์ (2555) ได้ชี้ชวนให้พิจารณาความหมายของ “สุวรรณภูมิ” ว่ามีการเลื่อนไหลไปตลอดระยะเวลาประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะในบริบทวิชาการไทย สำหรับพจนก ความหมายของสุวรรณภูมิที่ถูกสร้างในวงวิชาการไทย

มีความเคลื่อนไหวโดยมีจุดเน้นของการเป็นดินแดนแห่งพุทธศาสนาที่พุทธศาสนาจากอินเดียเข้ามาเผยแพร่ และดินแดนแห่งการค้าที่มั่งคั่ง ตามแต่ละช่วงเวลา ทั้งในระยะต่อมายังถูกใช้ทาบทับแทนพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายใต้บริบทที่กระแสอาเซียนทวีความสำคัญมากขึ้น พจนกได้เริ่มวางความรู้เกี่ยวกับสุวรรณภูมิลงในบริบททางสังคมในแต่ละยุคสมัยนับแต่ศตวรรษที่ 19 เพื่อคลี่ให้เห็นพัฒนาการของความหมายสุวรรณภูมิ และพยายามชี้ชวนว่าวงวิชาการไทยยังไม่ควรสรุปทีกักว่าสุวรรณภูมิหมายถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้ ข้อถกเถียงที่ว่าสุวรรณภูมิหมายถึงที่ใดอาจไม่มีวันจบสิ้น เพราะอาจไม่มีทางพิสูจน์ความจริงได้ อย่างไรก็ตาม การศึกษาเกี่ยวกับสุวรรณภูมิควรมีอยู่ต่อไปเพราะความรู้มีพลวัต นอกจากนี้ การทำความเข้าใจสุวรรณภูมิอย่างวิพากษ์อาจเผยให้เห็นมิติการเมืองของความรู้ที่อดีตถูกจัดการ และช่วยให้วงวิชาการเห็นภาพที่ซับซ้อนและรอบด้านมากขึ้นกว่าการยึดติดกับมุมมองได้อย่างสถิต

ในแง่เดียวกัน พชรพร พนมวัน ณ อยุธยา (Phanomvan, 2018) ได้ตั้งข้อสังเกตต่อการผลิตสร้างความรู้เกี่ยวกับสุวรรณภูมิว่าเปรียบเสมือนการแข่งขันกีฬาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ชาติต่างๆ พยายามอ้างการเป็นที่ตั้งของอาณาจักรสุวรรณภูมิ พร้อมกับตั้งคำถามต่อสุวรรณภูมิในฐานะมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ว่าเต็มไปด้วยปัญหามานับการโดยเฉพาะการมีที่มาจากมุมมองที่เน้นตัวแสดงภายนอกในฐานะพลังสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่ว่าจะเป็นการค้า เทคโนโลยี และแม้แต่การก่อตัวของรัฐ กล่าวอีกนัยหนึ่งมุมมองนี้จึงเปรียบเสมือนการเน้นว่าพัฒนาการทางวัฒนธรรมอันซับซ้อนของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะเกิดขึ้นไม่ได้หากปราศจากอิทธิพลจากภายนอก ขณะเดียวกันพชรพรยังตั้งคำถามต่อการอ้างอิงเอกสารโบราณทั้งจากอินเดียและกรีก-โรมันที่นักวิชาการนำมาอ้างเพื่อพิสูจน์ถึงการมีอยู่ของสุวรรณภูมิว่าอาจไม่สะท้อนถึงภูมิศาสตร์ที่แท้จริง หากแต่เป็นเพียงภาพสะท้อนวิธีคิดของผู้คนจากแต่ละพื้นที่ ณ บริบทเฉพาะของเวลาดังนั้น การศึกษาเพื่อหาที่ตั้งอาณาจักรสุวรรณภูมิว่ามีจริงหรือไม่และอยู่ที่ไหนจึงอาจไม่ใช่ประเด็นสำคัญ เท่ากับการศึกษาเรื่องเล่าเกี่ยวกับสุวรรณภูมิจากพื้นที่ต่างๆ ในฐานะคติชนเพื่อทำความเข้าใจมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้อันหลากหลายในไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

แม้ว่าพจนก และพชรพร ต่างมีจุดร่วมกันในแง่การมองสุวรรณภูมิในฐานะเครื่องมือแสวงหาความรู้มากกว่าคำถามที่ต้องการคำตอบสำเร็จรูปว่าสุวรรณภูมิอยู่ที่ไหน ทว่าทั้งพจนก และพชรพรก็ยังไม่ได้พิจารณาความเป็นไปได้ในการใช้สุวรรณภูมิเป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้อย่างเป็นระบบ หากคำถามสำคัญข้อหนึ่งคือสุวรรณภูมิสามารถใช้ทาบทับหรือแทนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้หรือไม่ การพิจารณาปมปัญหาที่ผูกติดกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อาจช่วยคลี่คลายข้อถกเถียงดังกล่าว พร้อมเผยให้เห็นความเป็นไปได้ของการใช้สุวรรณภูมิในฐานะ

เครื่องมือแสวงหาความรู้ ซึ่งจะช่วยให้การผลิตสร้างความรู้เกี่ยวกับสุวรรณภูมิมีความลึกซึ้งมากขึ้น นอกจากนี้ การมองสุวรรณภูมิในฐานะเครื่องมือแสวงหาความรู้ ที่พ้นไปจากมุมมองชาตินิยมที่มองไทยเป็นศูนย์กลาง อาจทำให้เราเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับโลกกว้างมากขึ้น

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 มองสุวรรณภูมิในฐานะเครื่องมือทางความรู้

ในหนังสือ *Locating Southeast Asia: Geographies of Knowledge and Politics of Space* (Kratoska, 2005) ซึ่งรวมบทความทบทวนภูมิศาสตร์ของความรู้และการเมืองในการนิยามพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผู้เขียนต่างชี้ให้เห็นว่าสำหรับผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เรียกว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว พวกเขาขาดสำนึกร่วมกันถึงความเป็นสมาชิกของชุมชนดังกล่าว เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นจากมุมมองภายนอกไม่ว่าจะเป็นจีน ญี่ปุ่น หรือตะวันตก รวมทั้งขอบเขตของพื้นที่ก็ไม่ได้สถิตแต่เปลี่ยนตามมุมมองและยุคสมัย เช่น นักวิชาการบางส่วนก็เสนอให้มองจีนตอนใต้ในฐานะส่วนหนึ่งของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สำนึกร่วมของการเป็นสมาชิกชุมชนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น กล่าวโดยสรุป อัตลักษณ์ ความรู้ และหน่วยร่วมในฐานะภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นสิ่งที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 20 นี้เอง ความรู้และขอบเขตของพื้นที่นี้ก็มีความเลื่อนไหลตลอดเวลา ดังนั้น การใช้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในฐานะเครื่องมือทางวิชาการ จึงเป็นสิ่งที่ควรใช้ความละเอียดอ่อนและระมัดระวัง ผู้เขียนเสนอให้มองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในฐานะเครื่องมือที่มีความยืดหยุ่น (Contingent Device) ที่อาจเหมาะสมใช้ประยุกต์ได้กับบริบทต่างๆ แต่อาจจะไม่เหมาะสมกับสถานการณ์หรือในบริบทเฉพาะแบบหนึ่ง คุณค่าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในฐานะเครื่องมือทางวิชาการอยู่ที่การทำให้มองเห็นภาพรวมของหน่วยที่ใหญ่กว่ารัฐชาติ ทั้งยังกระตุ้นให้เกิดการมองเปรียบเทียบและเชื่อมโยง อันนำไปสู่การทำความเข้าใจและอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ที่ซับซ้อน

ธงชัย วินิจจะกูลซึ่งเป็นหนึ่งในผู้เขียนบทความใน *Locating Southeast Asia* ได้ทบทวนสถานภาพเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาในประเทศไทย และตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจซึ่งนำไปสู่การวางเทียบมโนทัศน์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับมโนทัศน์สุวรรณภูมิ (Winichakul, 2005) ธงชัยเสนอว่าเอกเช่นเดียวกับ เอเชีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเป็นมโนทัศน์ที่ถูกสร้างจากภายนอก สุวรรณภูมิก็เป็นมโนทัศน์จากภายนอกที่สร้างโดยผู้คนในเอเชียใต้และเอเชียตะวันตก ทั้งยังไม่ได้มีการนิยามขอบเขตแน่นอนมากกว่าเป็นมโนทัศน์ที่ให้ภาพ

ความรุ่งเรืองในอดีตซึ่งอาจจะเน้นมิติทางศาสนา มากกว่าเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม นับแต่ทศวรรษ 1980 ภายหลังสงครามเย็นเริ่มสิ้นสุดลง การค้าและความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคและระดับโลกกลายมาเป็นประเด็นสำคัญ มโนทัศน์สุวรรณภูมิที่เน้นภาพอดีตอันรุ่งเรืองและเน้นประเทศไทยในฐานะศูนย์กลางของภูมิภาคอันรุ่งเรืองและมีความเป็นโลกาภิวัตน์ในอดีตนี้ ได้ถูกชูขึ้น (Winichakul, 2005, pp. 116, 124)

หากมองในเชิงเปรียบเทียบทั้งมโนทัศน์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และสุวรรณภูมิต่างมีจุดร่วมจากการถูกสร้างจากผู้คนภายนอกภูมิภาค นอกจากนี้ ขอบเขตพื้นที่ทั้งของสุวรรณภูมิและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เองก็มีความลื่นไหลตลอดระยะเวลาประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าสุวรรณภูมิค่อนข้างมีความเฉพาะในแง่ของการผูกติดกับยุคสมัยโบราณมากกว่า เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งมีความเป็นการเมืองมากกว่า โดยเฉพาะในยุคสมัยหลังสงครามเย็นที่สุวรรณภูมิถูกนำไปเชื่อมต่อกับนโยบายการพัฒนาของชาติ และวิชาการชาตินิยม นอกจากนี้ ธรรมชาติของการผลิตความรู้ในวงวิชาการไทยที่ยึดติดกับโลกทัศน์เฉพาะแบบหนึ่งได้นำไปสู่การสร้างความรู้ที่ให้ภาพไทยในฐานะศูนย์กลางของสุวรรณภูมิไม่ว่าจะเกิดขึ้นโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม การตระหนักถึงข้อจำกัดเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับสุวรรณภูมิทั้งในเชิงวิชาการและประโยชน์ต่อสาธารณะผ่านการกำหนดนโยบายต่างๆ การใช้สุวรรณภูมิในฐานะเครื่องมือทางวิชาการจึงควรเป็นไปด้วยความระมัดระวังเพื่อป้องกันการตกอยู่ในกับดักทางความรู้ที่สร้างข้อจำกัดจนนำไปสู่การละเลยมุมมองเชิงเปรียบเทียบที่อาจให้ภาพและความเข้าใจต่อประเด็นสำคัญที่วงวิชาการยังไม่ได้ตระหนักถึงมาก่อน

กล่าวอีกนัยหนึ่งการมอง “สุวรรณภูมิ” ในฐานะเครื่องมือทางความรู้ที่ยืดหยุ่นควรตระหนักว่าในด้านหนึ่ง “สุวรรณภูมิ” ซึ่งเป็นกรอบคิดนามธรรม มีสถานะเป็นสัญลักษณ์ที่ลอยลอยอย่างอิสระ (Free-floating signifier) ซึ่งความหมายสามารถปรับเปลี่ยนไปได้ตามบริบทสังคมการเมือง เช่นเดียวกับ “เอเชีย” ซึ่ง Anthony Milner และ Deborah Johnson (2001) เสนอให้มองความเปลี่ยนแปลงของความหมายและนัยสำคัญต่อออสเตอร์เลียที่พยายามเชื่อมต่อเข้ากับ “เอเชีย” (Milner & Johnson 2001) ดังนั้น การศึกษาว่าวงวิชาการนอกประเทศไทย มองสุวรรณภูมิหรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยุคโบราณ และประเด็นที่เกี่ยวข้องอย่างไรจึงมีความสำคัญ เพื่อเผยให้เห็นว่ามุมมองดังกล่าวมีนัยสำคัญต่อการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของไทยใน “สุวรรณภูมิ” ซึ่งสัมพันธ์กับความสัมพันธ์ต่อประเทศอื่นๆ อย่างไร

ในที่นี้ผู้เขียนทดลองเสนอการพิจารณาการสร้างความรู้เกี่ยวกับ กลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลไทในจีน การศึกษาในแง่นี้จะทำให้เห็นการเชื่อมต่อและความซับซ้อนของความรู้ข้ามพรมแดน รวมทั้งการเชื่อมโยงและรักษาระยะห่างของจีนกับการเป็นส่วนหนึ่งหรือไม่เป็นส่วนหนึ่งของสุวรรณภูมิ รัฐและกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไทมีส่วนอย่างสำคัญในการ

ก่อรูปสุวรรณภูมิ และการทำความเข้าใจมุมมองของจีนนี้จะช่วยให้ไทยสามารถจัดความสัมพันธ์กับจีนผ่านความรู้สุวรรณภูมิได้อย่างรัดกุม ด้วยความรู้เกี่ยวกับรัฐไทโบราณรวมทั้งกลุ่มคนที่ใช้ภาษาไทในจีนไม่เพียงมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจสุวรรณภูมิ หากยังมีมิติทางการเมืองที่ละเอียดอ่อนต่อการก่อรูปของชาติจีน และความสัมพันธ์ไทย-จีน

5.2 ตามหาสุวรรณภูมิที่(ไม่)มีอยู่ในจีน

การศึกษาเกี่ยวกับสุวรรณภูมิในวงวิชาการไทยมักอ้างอิงเอกสารจีนจากศตวรรษที่ 3 ว่ามีการระบุถึงการมีอยู่ของอาณาจักรจินหลิน ซึ่งนักวิชาการไทยและนานาชาติส่วนหนึ่งเข้าใจว่าเป็นอาณาจักรสุวรรณภูมิ อย่างไรก็ตาม Xiong Zhaoming และ Lin Ying (Xiong & Lin, 2019) นักวิชาการจีนซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้เขียนบทความลงในหนังสือ *Suvarnabhumi: The Golden Land* ที่กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นผู้จัดทำ กลับชี้ให้เห็นว่าเอกสารโบราณจีนไม่ได้รับรู้ถึงการมีอยู่ของสุวรรณภูมิ จินยุคโบราณรับรู้ถึงการมีอยู่ของดินแดนในแถบนี้ว่าคือ ทะเลใต้ (南洋-หนานหยาง) นอกจากนี้ Xiong Zhaoming และ Lin Ying ยังพยายามชี้ให้เห็นว่าหากพยายามค้นหาคำที่มีความหมายใกล้เคียงสุวรรณภูมิในความรู้ของวงวิชาการไทยมากที่สุดคงเป็น จินโจว (金州) หรือ สุวรรณทวีป ซึ่งถูกนำเสนอเข้าสู่โลกการรับรู้ของจีนในราวศตวรรษที่ 7 โดยพระภิกษุอี้จิง เพื่อหมายถึงสุมาตรา (Xiong & Lin, 2019, p. 116) นักวิชาการจีนทั้งสองจึงประนีประนอมกับการสร้างความรู้สุวรรณภูมิของไทยด้วยการเสนอการอ่านข้อมูลที่กระจัดกระจายจากเอกสารจีนโบราณซึ่งเป็นบันทึกการเดินทางทางเรือเป็นหลักประกอบกับการค้นพบทางโบราณคดี เพื่อนำมาร้อยเรียงเป็นเรื่องราวที่สะท้อนให้เห็นจินตนาการที่จีนมีต่อพื้นที่แถบนี้ก่อนศตวรรษที่ 10 ในแง่นี้นักวิชาการจีนจึงตั้งคำถามและประนีประนอมกับรอบคอบคิดสุวรรณภูมิที่รัฐบาลไทยส่งเสริม โดยนำสุวรรณภูมิไปทับกับทะเลใต้ บทความดังกล่าวให้ภาพดินแดนแถบนี้ในฐานะดินแดนที่แปลกประหลาดและมั่งคั่งตามข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารโบราณ

นอกจากการอ่านเอกสารจีนโบราณ ซึ่งมักเป็นการอ้างอิงเอกสารจากการเดินทางทางทะเล ที่มีข้อจำกัดในเรื่องการให้ภาพทางการค้าและเมืองท่าเป็นหลักแล้ว การมองความรู้จากจีนเพื่อทำความเข้าใจสุวรรณภูมิด้วยวิธีการอื่นน่าจะช่วยเติมเต็มความรู้ต่อประวัติศาสตร์ยุคโบราณในพื้นที่แถบนี้ได้ หากยึดตามนิยามสุวรรณภูมิหรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยุคโบราณของนักวิชาการบางส่วนที่เสนอให้รวมจินตอนใต้ในฐานะส่วนหนึ่งของสุวรรณภูมิ การทำความเข้าใจการผลิตความรู้ของจีนที่เกี่ยวข้องกับผู้คนและพลวัตของผู้คนในแถบจินตอนใต้ โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไทซึ่งมีความเกี่ยวพันทางวัฒนธรรมกับผู้คนในไทยและดินแดนใกล้เคียงอาจทำให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งต่อสุวรรณภูมิมากขึ้น การทำความเข้าใจ

ทัศนคติที่วงวิชาการจีนมีต่อผู้คนเหล่านี้ น่าจะทำให้วงวิชาการไทยตระหนักถึงมุมมองที่ละเอียดอ่อนของจีน มากกว่าการพยายามสกัดข้อมูลจากเอกสารจีนเพื่อนำมาวางภายใต้วิธีคิดและโครงเรื่องแบบไทย ทั้งนี้การทำความเข้าใจการผลิตความรู้ของจีน ซึ่งเป็นมุมมองจากภายนอกยังจะทำให้เกิดการสะท้อนคิดต่อจุดยืนทางความรู้เกี่ยวกับสุวรรณภูมิในไทย พร้อมกับการทำให้เกิดการตระหนักรู้ต่อภูมิหลังของความรู้ที่ถูกผลิตขึ้นจากภายนอก ซึ่งอาจนำไปสู่การปรับใช้ความรู้เกี่ยวกับสุวรรณภูมิในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างเหมาะสม การศึกษาในที่นี้จึงเน้นการทำความเข้าใจการผลิตความรู้ทางวิชาการในจีนเกี่ยวกับกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไทโดยเฉพาะชนชาติไตในมณฑลยูนนาน

5.3 การผลิตความรู้ต่อไทในจีน

แม้ในยุคราชวงศ์จีนจะมีการรับรู้เกี่ยวกับกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไทในทางตอนใต้ของจีน ทว่าการผลิตความรู้ดังกล่าวมีลักษณะเป็นบันทึกที่กระจัดกระจายมากกว่าการศึกษาอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ แนวคิดขงจื้อและจักรวาลวิทยาจีนในยุคราชวงศ์ยังนำไปสู่การแบ่งแยกระหว่างอารยธรรมจีนกับอนารยชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการรับรู้ถึงผู้คนต่างๆ ในโลกผ่านการแบ่งแยกระหว่างความเป็นจีนที่อารยะ และอนารยชนที่ไม่ยึดถือวัฒนธรรมจีน อนารยชนจากตอนใต้ของจีนที่ใช้ภาษาตระกูลไทปรากฏในเอกสารโบราณโดยมีนามและชื่ออาณาจักรที่หลากหลายตามบันทึกในแต่ละยุคสมัย อาทิ ผู่ (濮) ในบันทึกชั่งชู (尚書) ซึ่งเชื่อว่ารวบรวมโดยขงจื้อ อายเหลาอี (哀牢夷) และตานกั้ว (掸国)⁵ ในบันทึกโฮ่วฮั่นชู (后汉书) ซึ่งถูกเขียนขึ้นในยุคราชวงศ์หลิวซ่ง จินฉือ (金齿) ในบันทึกซินถังชู (新唐書) จักรราชวงศ์ซ่งเมื่อเข้าสู่ยุคราชวงศ์หยวนเป็นต้นมาปรากฏคำ ไป้อี้ (擺夷) เพื่อใช้เรียกกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไท (ไต้ ฉุน, 2545, น. 124-125) ในยุคราชวงศ์ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไทเป็นไปอย่างจำกัด ขณะที่คนอันมองกลุ่มคนเหล่านี้ในฐานะอนารยชน กลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไททางตอนใต้ของจีนก็มองจักรวรรดิจีนที่ห่างไกลในฐานะอาณาจักรที่ทรงพลังและศักดิ์สิทธิ์ แต่ปราศจากพิษภัย อย่างไรก็ตาม หลังการสถาปนาสาธารณรัฐจีนความสัมพันธ์ดังกล่าวเริ่มเปลี่ยนแปลงพร้อมไปกับการผลิตความรู้ที่จีนมีต่อกลุ่มคนเหล่านี้อย่างเป็นระบบ (Hsieh, 1989, p. 169)

หลังการปฏิวัติซินไฮ่ ค.ศ. 1911 ที่นำไปสู่การเกิดรัฐชาติสมัยใหม่ในจีนในนามสาธารณรัฐจีน การนิยามขอบเขตพื้นที่ของชาติและสมาชิกของชาติกลายเป็นประเด็นสำคัญ แนวคิดเรื่องชนชาติจีน (จงหัวมินจู 中华民族) ปรากฏขึ้นเพื่อยึดโยงผู้คนในชาติเข้าด้วยกัน มโนทัศน์จากยุคราชวงศ์ได้รับการสืบทอดและปรับเปลี่ยนเพื่อสร้างชาติจีน สาธารณรัฐจีน

⁵ การอ่านตามเสียงโบราณจะออกเสียง ตาน แทนที่เสียง ฉาน ในปัจจุบัน อันหมายถึงอาณาจักรฉาน

อ้างขอบเขตอธิปไตยเหนือดินแดนที่ได้รับสืบทอดมาจากจักรวรรดิชิง อย่างไรก็ตาม การนิยามว่าใครเป็นสมาชิกของชาติเป็นประเด็นสำคัญ ด้วยขอบเขตที่กว้างใหญ่ของดินแดนจีน ความรู้ที่รัฐบาลสาธารณรัฐจีนมีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เป็นไปอย่างจำกัด ในยุคสาธารณรัฐ วิธีคิดว่าชนชาติจีนประกอบด้วยชนชาติ 5 ชนชาติ คือ ฮั่น แมนจู มองโกล หุย⁶ และทิเบต ประกอบเป็นกระแสแนวคิดหลัก ชนชาติหลากหลายทางตอนใต้ของจีนถูกมองว่าเป็นเพียงชนชาติสาขาของชนชาติฮั่น (Guo, 2019, pp. 17, 21) ภายใต้แนวคิดดังกล่าวเจียงไคเช็ค ซึ่งเป็นผู้นำสำคัญในยุคสาธารณรัฐได้นิยามชาติจีนในฐานะชาติที่มีความกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันบนฐานของสังคมวัฒนธรรมอื่น ในทัศนะของเจียงกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ใช่ฮั่นเป็นเพียงชนเผ่า ซึ่งตลอดระยะเวลาประวัติศาสตร์จีนได้หลอมรวมชนเผ่าเหล่านี้ให้กลายมาเป็นฮั่น ดังนั้น บรรดาชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จึงควรถูกกลืนกลายให้เป็นจีนผ่านกระบวนการรับวัฒนธรรมอื่น เจียงยังปฏิเสธอัตลักษณ์และการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจีนตอนใต้ และมองว่ากลุ่มคนเหล่านี้เป็นเพียงสาขาของผู้สืบเชื้อสายฮั่น ภายใต้แนวทางนี้รัฐบาลท้องถิ่นในทางตอนใต้ของจีนจึงดำเนินนโยบายกลืนกลายคนชาติพันธุ์ต่างๆ ให้เป็นจีน ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ (Guo, 2019, pp. 27-28) ในสิบสองปันนาความขัดแย้งอันเกิดจากนโยบายดังกล่าวนำไปสู่ กระแสต่อต้านฮั่น และความวุ่นวายในช่วงทศวรรษ 1920 - ทศวรรษ 1930 (Hsieh, 1989, pp. 160-168)

การนิยามชาติจีนในยุคสาธารณรัฐรวมถึงแนวนโยบายที่รัฐควรมีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เป็นที่ถกเถียงอย่างมาก ด้วยตลอดยุคสาธารณรัฐความวุ่นวายทางการเมือง รวมทั้งแรงกดดันจากลัทธิอาณานิคมที่มีต่อพื้นที่ทางตอนใต้ของจีนส่งผลให้การสร้างชาติเป็นเรื่องสำคัญ ทั้งรัฐและนักวิชาการจึงมุ่งค้นคว้าสร้างความรู้เพื่อเป็นฐานในการสร้างชาติจีน การหาความรู้ว่าจีนมีกี่ชนชาติ แต่ละชนชาติมีลักษณะและภูมิหลังทางประวัติศาสตร์เป็นอย่างไร จึงเป็นประเด็นสำคัญ ในบริบทนี้การสร้างความรู้เกี่ยวกับเกี่ยวกับกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไทโดยเฉพาะชนชาติไตในมณฑลยูนนานจึงเกิดขึ้น

5.4 รากฐานการศึกษา

ในระยะแรกของการวางรากฐานการผลิตสร้างความรู้เกี่ยวกับกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไทในมณฑลยูนนาน เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นมีบทบาทอย่างสำคัญ ด้วยเป็นกลุ่มคนที่มีความใกล้ชิดพื้นที่และผู้คนซึ่งอยู่ห่างไกลและยากต่อการเข้าถึงจากศูนย์กลางอำนาจจีน เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น

⁶ หมายถึงเฉพาะ อยูร์จากซินเจียงในขณะนั้น ไม่ได้หมายถึงชนชาติหุยในปัจจุบันที่ได้รับการจัดจำแนกโดยรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน

ซึ่งมีบทบาทสำคัญในช่วงนี้คือ เคอซูซุน (柯树勋) ผู้ดูแลสำนักงานบริหารชายแดนผู้ซื้อซึ่งมีที่ตั้งสำนักงานในเซอหลี่ (车里)⁷ สำนักงานของเคอมีหน้าที่รับผิดชอบครอบคลุมพื้นที่ ผู้เออร์ (普洱) ซื่อเหม่า (思茅) และเขตชายแดน เคอได้ทำการสำรวจพื้นที่ชายแดนพร้อมทำแผนที่เพื่อกำหนดกรอบเขตแดน ภายใต้แรงกดดันจากอาณานิคมอังกฤษและฝรั่งเศสที่ต้องการขยายอิทธิพลเข้ายังตอนใต้ของจีน กล่าวอีกนัยหนึ่งการผลิตสร้างความรู้เกี่ยวกับกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไทจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างชาติจีนสมัยใหม่มาแต่เริ่มต้น

ในปี ค.ศ. 1915 เคอรวบรวมองค์ความรู้จากประสบการณ์ในพื้นที่และเอกสารต่างๆ ตีพิมพ์เป็น *สังเขปประวัติศาสตร์ผู้ซื้อ* (普思沿边志略) เพื่อเป็นคู่มือสำหรับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ชาวจีนฮั่น *สังเขปประวัติศาสตร์ผู้ซื้อ* เป็นหนังสือเล่มแรกในยุคสาธารณรัฐที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเขตพื้นที่ของกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไทการสร้างความรู้ของเคอถูกกำกับโดยชาตินิยมจีนที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่พร้อมกับรัฐชาติจีน ด้วยภูมิหลังของเคอที่เป็นนักการทหาร ได้รับการศึกษาแบบขงจื้อ และปราศจากความรู้ชาติพันธุ์วิทยา เคอจึงแบ่งแยกระหว่างจีนฮั่นที่มีอารยะกับนารายชน เคอใช้คำว่า อี้ (夷) ซึ่งแปลว่านารายชนแทนผู้คนที่ไม่ใช่จีนฮั่น เคอไม่ได้ให้ความสนใจกับประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มากเท่าไรนัก ด้วยเขาเน้นการให้ภาพดินแดนในแถบนี้ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติจีนมาอย่างยาวนาน ผ่านการอ้างอิงบันทึกทางประวัติศาสตร์ในยุคราชวงศ์ โดยเน้นการสงครามและการใช้กำลังทหารปราบปราม “กบฏ” ที่แข็งขันต่ออำนาจรัฐจีนนับแต่ราชวงศ์หยวน ทศนะดังกล่าวเป็นการอ้างอิงแนวคิดเรื่องอธิปไตยเหนือดินแดนสมัยใหม่ย้อนกลับไปในยุคโบราณที่ยังไม่มีแนวคิดดังกล่าว และพื้นที่เหล่านี้ก็ยังมีรัฐอิสระที่อยู่ไกลจากอำนาจการปกครองเบ็ดเสร็จของราชวงศ์จีน แม้ว่าเคอจะปฏิบัติงานในพื้นที่มาเป็นระยะเวลาานาน ทว่าเขาก็กังขาต่อความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไท เคอเหมารวมว่าบรรดานารายชนในเขตพื้นที่ที่เขารับผิดชอบล้วนใช้ตัวอักษรพม่า นอกจากนี้ เคอยังเสนอให้มีการก่อตั้งโรงเรียนที่ใช้ภาษาจีนและสอนสังคมวัฒนธรรมจีนในพื้นที่ เพื่อพัฒนาผู้คนเหล่านี้ให้เป็นอารยชน (Ke, 2011)

นอกจากเคอแล้ว ลูกเขยของเขาคือ หลี่ฟู่อี้ (李拂一) ก็เป็นข้าราชการท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความรู้เกี่ยวกับชนชาติไท กระทั่งนักวิชาการจีนให้การยอมรับหลี่ในฐานะผู้ริเริ่มไทศึกษาในจีน การที่หลี่เป็นคนท้องถิ่น เกิดที่เมืองผู้เออร์ ในมณฑลยูนนานทำให้เขาเข้าใจสภาพการณ์ท้องถิ่นได้ดี นอกจากนี้ หลี่ยังได้รับราชการในพื้นที่สิบสองปันนา ซึ่งเข้าถึงได้ยากในยุคสมัยนั้นทำให้เขามีประสบการณ์ตรงกับชนชาติพันธุ์ไท ในปี ค.ศ. 1933 หลี่ได้ตีพิมพ์งานชิ้นสำคัญคือ *เซอหลี่* ซึ่งถือเป็นงานบุกเบิกไทศึกษาในจีน แม้จะเป็นข้าราชการ

⁷ จิงหง (景洪) หรือเชียงรุ่ง ในปัจจุบัน

ชาวฮั่น แต่หลี่กลับมีความเห็นต่อชนชาติส่วนน้อยต่างออกไป หลี่ค่อนข้างให้ความสำคัญกับชนชาติไท และเห็นว่าชาวฮั่นควรเปลี่ยนทัศนคติทำความเข้าใจพื้นที่แถบนี้ หากต้องการรักษาผู้คนและดินแดนให้พ้นจากภัยคุกคามอาณานิคม หลี่ประมาณการที่จีนฮั่นมองว่าตนเหนือกว่าชนชาติส่วนน้อย เขายังประมาณการใช้คำจีนโดยเฉพาะในยุคโบราณที่ใช้ตัวอักษรบ่งบอกการดูถูกชนชาติส่วนน้อยในฐานะอนารยชน (ไป่ ฉุน, 2545, น. 72-84) ทั้งนี้หลี่ได้จัดจำแนกให้ ไปอี (擺夷) เย้า (徭) ซา (沙)⁸ และเกอหลัว (เคอเหลา克老) อยู่ในกลุ่มชนชาติไท (Li, 1933, pp. 52-56) หลี่เห็นว่าพื้นที่และผู้คนในแถบนี้เป็นส่วนหนึ่งของจีนมาแต่ยาวนาน หลี่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรของชนชาติไทกับจีนไปยาวไกลกว่าเคอซูซุน ด้วยการอ้างว่า เซอหลี่ ปรากฏใน อี้โจวซู (逸周书) ในนาม ฉันหลี่ (産里) การอ้างดังกล่าวทำให้หลี่สามารถโยงเชิงรุกเข้ากับประวัติศาสตร์สมัยราชวงศ์โจว (1046-256 ปีก่อน ค.ศ.) อย่างไรก็ตาม การอ้างดังกล่าวเกิดจากข้อมูลที่จำกัดเพียงประโยคเดียวจาก อี้โจวซู ซึ่งกล่าวถึงขุนนางราชวงศ์ซัง (1600-1046 ปีก่อน ค.ศ.) ตอนต้นมีคำสั่งให้เมืองทางใต้ รวมถึงฉันหลี่ ถวายไข่มุก กระ งาช้าง นอแรด ขนนก สุนัขพันธุ์ดีให้กับจีน ซึ่งไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าฉันหลี่หมายถึงเชิงรุกและเป็นอาณาจักรของชนชาติไท (Li, 1933, p. 1)

การผลิตสร้างความรู้เกี่ยวกับกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไทในมณฑลยูนนานเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญเมื่อเกิดการตั้ง Academia Sinica พร้อมกับหน่วยงานในสังกัดคือสถาบันประวัติศาสตร์และภาษาศาสตร์ในปี ค.ศ. 1928 การก่อตั้ง Academia Sinica เป็นหมุดหมายสำคัญของการผสมผสานความรู้ทางวิชาการสมัยใหม่เข้ากับการสนับสนุนกิจกรรมภาครัฐ ผู้ซื้อเหียน (傅斯年) ผู้อำนวยการของสถาบันประวัติศาสตร์และภาษาศาสตร์ได้กล่าวถึงจุดประสงค์ในการก่อตั้งสถาบันว่า จีนมีฐานความรู้ทางประวัติศาสตร์และภาษาศาสตร์ที่ยาวนาน แต่สภาพการณ์ในปัจจุบันกลับล้าหลังกว่ายุโรป นักวิชาการจีนไม่ควรนำทฤษฎีจากตะวันตกมาอธิบายจีน แต่ควรสร้างความรู้ในแบบจีน โดยการบูรณาการความรู้ตะวันตกเข้ากับสถานการณ์และประสบการณ์เฉพาะของจีน การสร้างความรู้ในแบบจีนตามความหมายของผู้มีความเกี่ยวพันอย่างลึกซึ้งกับการก่อตัวของรัฐชาติจีนสมัยใหม่ (Fu, 1928) ในระยะต่อมาภายใต้การนำของผู้ สถาบันประวัติศาสตร์และภาษาศาสตร์ได้ริเริ่มการจัดจำแนกชนชาติในจีนซึ่งมีส่วนอย่างสำคัญต่อการนิยามชาติจีน

ปี ค.ศ. 1930 หยางเฉิงจื่อ (楊成志) ซึ่งได้รับมอบหมายจากผู้ให้ทำการสำรวจชนชาติในยูนนานได้ตีพิมพ์ รายงานการสำรวจชนชาติในยูนนาน ซึ่งนับว่าเป็นหมุดหมายสำคัญของการจัดจำแนกชนชาติโดยใช้ความรู้ชาติพันธุ์วิทยาสมัยใหม่ ในรายงานดังกล่าวหยางกล่าวถึง

⁸ จ้วงในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ว่าการสำรวจชนชาติเป็นไปเพื่อการส่งเสริมการสร้างชาติจีน ผ่านการสร้างความรู้ที่จะช่วยสนับสนุนการดำเนินนโยบายของรัฐ และปกป้องอธิปไตยในบริเวณพื้นที่ชายแดน ขณะเดียวกันก็เป็นไปเพื่อการสร้างความรู้ในแบบจีนที่จะทำให้จีนเท่าทันตะวันตก แม้หยางจะพยายามก้าวข้ามผ่านกรอบคิดจีนอันนิยมที่มองชาติพันธุ์อื่นๆ เป็นอนารยชน และเรียกร้องให้ปรับเปลี่ยนตัวอักษรชื่อเรียกชนชาติที่มีความหมายลอบออกไป ทว่าหยางยังคงเห็นว่าสถานะของชาติพันธุ์ต่างๆ ยังด้อยกว่าจีนอัน ดังนั้น การทำความเข้าใจชาติพันธุ์จึงจำเป็นสำหรับการนำพาผู้คนเหล่านี้สู่ความอารยะในอนาคต (Yang, 1930, pp. 18-19)

หยางใช้วิธีการเดียวกับเคอและหลี่ในการเขียนประวัติศาสตร์ของผู้คนในแถบนี้ ด้วยการนำชาตินิยมจีนที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่พร้อมกับรัฐชาติจีนเป็นทัศนะย้อนกลับไปมองอดีตเพื่ออ้างอิงอธิปไตยประวัติศาสตร์เหนือดินแดนและผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ในพื้นที่นี้ว่าเป็นหนึ่งของรัฐชาติจีนมาอย่างยาวนาน ในฐานะนักวิชาการที่มีความรู้สมัยใหม่หยางเริ่มจากการอธิบายอย่างแนบเนียนว่า พื้นที่ตะวันตกเฉียงใต้ ของจีนประกอบไปด้วยผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการนิยามชนชาติจีน แม้ตลอดประวัติศาสตร์จีนที่มีมายาวนานหลายพันปี ผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์อาจถูกขนานด้วยนามที่แตกต่างกัน มีลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง ภาษา และความเชื่อเฉพาะ หากแต่ความแตกต่างนี้เป็นเพียงเรื่องการบริหารจัดการประวัติศาสตร์ของผู้คนและพื้นที่ในแถบตะวันตกเฉียงใต้เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์จีน (Yang, 1930, p. 1) หยางยังอ้างอิงข้อมูลประวัติศาสตร์กลับไปยาวไกลถึงราชวงศ์ราชวงศ์จิ้น (ราว 475- 221 ก่อนค.ศ.) (Yang, 1930, p. 5) เพื่อเน้นย้ำการที่ผู้คนและดินแดนในส่วนนี้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติจีนมาอย่างยาวนาน และแม้ดินแดนในแถบนี้จะมีการก่อตั้งอาณาจักร เช่น นานเจ้า ในสมัยราชวงศ์ถัง ทว่าเรื่องราวของผู้คนและดินแดนทั้งหมดก็ถูกให้ภาพว่าเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์จีน (Yang, 1930, p. 2) อย่างไรก็ตาม ด้วยการที่หยางเน้นสำรวจสถานะชนชาติเพื่อการจัดจำแนกโดยใช้ภาษาเป็นเกณฑ์ การกล่าวถึงมิติประวัติศาสตร์จึงเป็นไปอย่างจำกัด

การศึกษาของหยางเริ่มแบ่งแยกจัดจำแนกชาติพันธุ์ของผู้คนในแถบนี้อย่างเป็นระบบ หยางใช้ภาษาเป็นเกณฑ์ในการจัดจำแนกชาติพันธุ์ของผู้คนในเขตตะวันตกเฉียงใต้ ตามความนิยมของวงวิชาการในยุคสมัยนั้น แม้ว่าหยางจะวิพากษ์วิจารณ์ตะวันตก และมุ่งผลิตความรู้เพื่อต่อต้านอาณานิคม ทว่าฐานความรู้ที่ใช้ภาษาเป็นเกณฑ์จำแนกนี้เกิดจากการเหยียดงานบุกเบิกของ Henry Rodolph Davies นายทหารอังกฤษที่ทำการสำรวจพื้นที่ตอนเหนือของไทย พม่า และยูนนาน เพื่อหาช่องทางในการสร้างทางรถไฟเชื่อมอินเดียกับจีนผ่านมณฑลยูนนาน Davies ได้ตีพิมพ์งาน *Yün-nan: The Link Between India and the Yangtze* เมื่อ ค.ศ. 1909 ในงานชิ้นนี้ Davies ได้จัดจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ในจีนยูนนานโดยใช้ภาษา

เป็นเกณฑ์และระบุถึงการมีอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาไท (Davies, 1909) กล่าวอีกนัยหนึ่งงานของ Davies ช่วยทำให้นามชนชาติไทปรากฏขึ้นและกลายเป็นวัตถุของความรู้ที่สามารถศึกษาได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งแตกต่างจากเอกสารโบราณของจีนที่ไม่มีระบบคงเส้นคงวาและกล่าวบรรยายกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ด้วยชื่อที่หลากหลาย ตามลักษณะกายภาพที่ปรากฏในโลกที่ความรู้สมัยใหม่ต้องการมาตรฐานที่เป็นระบบ มีเหตุผล และจับต้องได้ งานของ Davies จึงกลายเป็นรากฐานความรู้ที่สำคัญของนักวิชาการในการศึกษาชนชาติพันธุ์ (Mullaney, 2011, pp. 52-60)

หยางเน้นว่าจากการศึกษาความรู้ตะวันตกและการพิจารณาอย่างถี่ถ้วน เขาพบว่าความเชื่อที่ว่าดินแดนแถบนี้เต็มไปด้วยผู้คนหลากหลายชนชาติจำนวนมากนั้นผิด หากจัดแบ่งผู้คนเป็นกลุ่มชนชาติตามภาษาพูดจะได้จำนวนกลุ่มชนชาติทั้งหมด 6 กลุ่มคือ กลุ่มไท (Tai) กลุ่มม้ง (เหมียว-苗) กลุ่มจ้งเจีย (狄家) กลุ่มโลโล (หลู่-慮鹿) กลุ่มทิเบต (จางเหริน-藏人) และกลุ่มซีฟาน (西番) ที่น่าสนใจคือสำหรับกลุ่มไท หยางได้รวมเอา เย้า (เหยา-猺) ในมณฑลกว่างตุง และมณฑลกุ้ยโจว, เย้าต้ง (猺僮 ปัจจุบันเป็นที่รู้จักในนามจ้วง) ในมณฑลกว่างสี และไป๋อี (擺夷) ในมณฑลยูนนาน เข้ามาในกลุ่มไทที่เขานิยาม นอกจากนี้ หยางยังรวมผู้ที่ใช้ภาษาไทในอินโดจีนที่เขาเรียกว่าหมายถึง พม่า สยาม และอันนัมเข้ามาในกลุ่มไทที่เขาานิยาม ทั้งที่ในส่วนนี้เป็นการจำแนกประชากรชนชาติของผู้คนในเขตตะวันตกเฉียงใต้ของจีน (Yang, 1930, p. 2) การกระทำของหยางไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตามเป็นการขยายอธิปไตยเหนือชาติพันธุ์ที่อยู่นอกอาณาเขตรัฐชาติจีนผ่านการเชื่อมโยงอ้างอิงถึงการเป็นชนชาติเดียวกันกับผู้คนในจีน คุญูปการสำคัญของการหยางและนักวิชาการที่ได้รับการศึกษาสมัยใหม่ร่วมสมัยเดียวกันคือการทำให้นาม ไท เริ่มปรากฏและจับต้องได้ในฐานะชนชาติเฉพาะ อย่างไรก็ตาม การจัดจำแนกชนชาติที่เพิ่งเริ่มขึ้นอย่างเป็นระบบในวงวิชาการยุคสาธารณรัฐจีนทำให้นามและขอบเขตของกลุ่มชนชาติยังไม่มีเสถียร นักวิชาการต่างเถียงว่าควรจัดจำแนกชาติพันธุ์เป็นกลุ่มโดยใช้ภาษา และตั้งชื่อกลุ่มอย่างไร รวมทั้งแต่ละกลุ่มควรมีขอบเขตแค่ไหน

5.5 ประวัติศาสตร์ไทในสงคราม

อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าสู่กลางปลายทศวรรษ 1930 ความสนใจที่วงวิชาการจีนมีต่อกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไทเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในมิติประวัติศาสตร์ เมื่อสงครามจีน-ญี่ปุ่นซึ่งเป็นปฐมบทของสงครามโลกครั้งที่ 2 ในเอเชียปะทุขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1937 รัฐบาลสาธารณรัฐไต้หวันของรัฐบาลจากนานกิง (หนานจิง 南京) มาย้งจุงกิง (ฉงชิ่ง 重庆) เพื่อหลีกเลี่ยงการคุกคามของญี่ปุ่น การปรับย้ายดังกล่าวได้นำทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ และนักวิชาการเข้ามาใกล้ชิดกับผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ในพื้นที่ชายแดนทางตะวันตกและทางใต้ของจีนซึ่งยังขาดเสถียรภาพ

สภาพการณ์นี้เกิดขึ้นคู่ขนานไปกับการที่ประเทศไทย ภายใต้การนำของจอมพลป. พิบูลสงคราม ได้ดำเนินนโยบายชาตินิยม โดยเฉพาะการสร้างมหาอาณาจักรไทยด้วยการผนวกรวมคนไทในประเทศเพื่อนบ้านและพื้นที่ที่พวกเขาอาศัยอยู่ให้เป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย รัฐบาลจอมพลป. ยังเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 ด้วยการเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น การสร้างมหาอาณาจักรไทยด้วยการผนวกรวมคนไทนอกประเทศรวมถึงรัฐฉานในพม่าซึ่งกองพล 93 ของสาธารณรัฐจีนใช้เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในการขนส่งยุทธโปกรณ์จากย่างกุ้งสู่จุงกิง นอกจากนี้ การที่พื้นที่ทางตอนใต้ของจีนยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลไทได้สร้างความวิตกต่อรัฐจีน ถึงความเป็นไปได้ที่ทางการไทยอาจทำหายอำนาจอิปไตยจีน

นับแต่ทศวรรษ 1920 นักชาตินิยมไทยเริ่มสร้างประวัติศาสตร์ชาติไทยที่เน้นการมีภาษาและประวัติศาสตร์ร่วมกันอย่างยาวนานของชนเชื้อชาติไทย ภายใต้อิทธิพลความคิดจากงานเขียนเรื่อง *The Tai Race* ของ William C. Dodd ที่ตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1923 โดยดอดด์เสนอว่ากลุ่มคนที่ใช้ตระกูลภาษาไทในตอนใต้ของจีนรวมถึงยูนนานและในประเทศไทย มีต้นกำเนิดร่วมกันมาจากตอนเหนือของจีน (Dodd, 1923) นักชาตินิยมไทยได้สร้างประวัติศาสตร์ชาติไทยฉบับอัลไต-น่านเจ้าที่เน้นว่าบรรพบุรุษคนไทยมาจากเทือกเขาอัลไตทางตอนเหนือของจีนและอพยพลงได้สร้างอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ต่างๆ ทว่าเมื่อต้องสู้รบกับจีน บรรพบุรุษคนไทยก็ถอยลงได้กระทั่งสร้างอาณาจักรน่านเจ้าในยูนนาน และเมื่อถูกจีนภายใต้การปกครองของมองโกลในยุคราชวงศ์หยวนรุกรานอีกครั้ง บรรพบุรุษของไทยจึงอพยพลงได้มาสู่ประเทศไทยในปัจจุบัน (Baker & Phongpaichit, 2014, p. 112) ชุดความรู้ประวัติศาสตร์ที่อ้างอิงอิปไตยเหนือดินแดนและผู้คนของจีนได้สร้างความวิตกกังวลให้กับรัฐและวงวิชาการจีนซึ่งกำลังเผชิญภัยคุกคามจากสงคราม

นักวิชาการจีนได้สร้างความรู้เพื่อตอบโต้ประวัติศาสตร์ชาตินิยมไทย ในปี ค.ศ. 1938 เฉินปี้เซิง (陈碧笙) ได้ตีพิมพ์ *ว่าด้วยการจัดการชายแดนยูนนาน* เฉินได้กล่าวอย่างชัดเจนว่าหนังสือเล่มนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้อันจะนำไปสู่การปกป้องพื้นที่ชายแดนยูนนาน เฉินตอบโต้ประวัติศาสตร์ชาติไทยที่นำไปสู่การสร้างมหาอาณาจักรไทยโดยเน้นว่าประวัติศาสตร์ของชนชาติจีนคือประวัติศาสตร์ของการขยายอารยธรรมอันลงใต้ สยามเป็นเพียงสาขาหนึ่งของชนชาติจีน และดังนั้น จึงจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกลับสู่อ้อมกอดของมาตุภูมิ บรรพบุรุษของชาวสยามก็มีต้นกำเนิดจากตอนใต้ของจีน นอกจากนี้ การแบ่งแยกไทยจีนก็เป็นเพียงเรื่องสมมติด้วยชนชั้นนำสยามรวมถึงพระราชวงศ์ก็มีเชื้อสายจีน เฉินระบุว่าสยามคาดหวังให้ประเทศจีนแข็งแกร่ง เพื่อสยามจะได้รวมเป็นมณฑลหนึ่งของจีน (Chen, 1938, pp. 3-4)

นอกจากเฉินปี้เซิง นักวิชาการจีนได้โจมตีประวัติศาสตร์ชาตินิยมไทย โดยปฏิเสธว่าน่านเจ้าไม่ใช่อาณาจักรไทย เพื่อหักล้างการอ้างอิงอิปไตยเหนือดินแดนและผู้คนผ่านประวัติศาสตร์

หลิงฉุนเซิง (凌純聲) อาศัยการศึกษาเอกสารสมัยราชวงศ์ถังเพื่อชี้ว่าอาณาจักรน่านเจ้าตั้งขึ้นโดยชนชาติไป๋และอี จึงไม่ใช่อาณาจักรของชนชาติไท นอกจากนี้ ยังมีฟางกั๋ววี่ (方国瑜) ซึ่งได้ใช้การศึกษาเอกสารเพื่อชี้ให้เห็นว่าน่านเจ้าสร้างขึ้นโดยชนชาติไป๋ซึ่งได้รับอิทธิพลจีนอันอย่างมาก ทั้งหลิงและฟาง เป็นเพื่อนร่วมงานสังกัดสถาบันประวัติศาสตร์และภาษาศาสตร์ นักวิชาการทั้งสองได้รวมก่อตั้งวารสาร *ชายแดนตะวันตกเฉียงใต้* (ซีหนันเปียนเจียง 西南边疆) ซึ่งเน้นการผลิตสร้างความรู้ซึ่งจะมีคุณูปการสำคัญต่อการสงครามและการสร้างชาติจีน (Chan, 2019, pp. 335-336; ไป๋ ฉุน, 2545, น. 91)

ต่อมาเมื่อ ค.ศ. 1940 ภายใต้ความกังวลต่อสถานการณ์ชายแดน กระทรวงการต่างประเทศของสาธารณรัฐจีนได้ส่งโทรเลขไปยังเจ้าหน้าที่ในมณฑลยูนนาน แจ้งถึงความกังวลต่อประวัติศาสตร์ชาตินิยมไทยและแนวคิดมหาอาณาจักรไทยของจอมพล ป. ที่อ้างว่ามีชนชาติไทกว่า 19.5 ล้านคนกระจายอยู่ในพื้นที่ตะวันตกเฉียงใต้ของจีน พร้อมสั่งการให้มีการหาข้อมูลในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ข้อความในโทรเลขเมื่อระบุถึงกลุ่มคนไทใช้ทั้งคำว่า ไท และ ไต ซึ่งสะท้อนให้เห็นความไม่มั่นใจและการขาดเชื่อมั่นมาตรฐานในการเรียกกลุ่มคนดังกล่าว กล่าวอีกนัยหนึ่งความไม่คงที่ของชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์สะท้อนภาวะคลุมเครือในช่วงการก่อร่างสร้างตัวของความรู้เกี่ยวกับชนชาติส่วนน้อยในจีน (Chan, 2019, p. 332) ภายหลังโทรเลขดังกล่าว มณฑลยูนนานได้ทำการสำรวจและรวบรวมข้อมูล จนกระทั่งต่อมาได้มีการแต่งตั้ง เจียงอิงเหลียง (江应梁) นักวิชาการที่ผลิตความรู้ตอบสนองการนิยามชนชาติจีนและปกป้องพื้นที่รัฐชาติจีนให้มีบทบาทนำในคณะกรรมการออกแบบการบริหารชายแดน (Chan, 2019, p. 333) เจียงเคยทำการสำรวจพื้นที่ไตคงโดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐ และได้ตีพิมพ์บทความสำคัญ 2 ชิ้นนับแต่ปี ค.ศ. 1938 คือ ระเบียบเจ้าเมืองของไป๋อีที่ยูนนานภาคตะวันตก และ เศรษฐกิจสังคมไป๋อีที่ยูนนานภาคตะวันตก เจียงมีข้อค้นพบสำคัญในเรื่องอิทธิพลของจีนอันในเขตไตคงที่มีอยู่ค่อนข้างมาก เจ้าเมืองในเขตไตคงทั้งหลายยังปฏิเสธสถานะการเป็นชนชาติส่วนน้อยและอ้างว่าเป็นชนเชื้อชาติอื่น โดยเจียงวิเคราะห์ว่าน่าจะเป็นผลจากอิทธิพลอันนิยม (ไป๋ ฉุน, 2545, น. 91-92) นอกจากนี้ เจียงยังระบุว่าด้วยลักษณะทางกายภาพและสีผิวที่คล้ายกันระหว่างระหว่างกลุ่มคนไทกับฮั่น และการที่บรรพบุรุษคนไทคือพวกไป๋เยว่ซึ่งแยกออกมาจากชนชาติจีนเป็นเครื่องพิสูจน์ว่าบรรดาอาณาจักรทั้งหลายรวมทั้งน่านเจ้าเป็นอาณาจักรจีน (Chan, 2019, p. 336)

ความกังวลที่จีนมีต่อชนชาติไทและประวัติศาสตร์ชาตินิยมไทยได้รับการพิสูจน์เมื่อกองทัพไทยซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกองทัพญี่ปุ่นปะทะกับกองพล 93 ในพื้นที่รัฐฉานเมื่อ ค.ศ. 1942 กองทัพไทยเข้ายึดครองพื้นที่รัฐฉานตะวันออกโดยมีเชียงใหม่เป็นฐานที่มั่นอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1943 การยึดครองดังกล่าวทำให้ไทยมีพรมแดนร่วมกับจีน

ทางมณฑลยูนนาน สิบสองปันนา ในมณฑลยูนนานจึงกลายเป็นพื้นที่แนวหน้าของสงครามในภาคใต้ของจีน (ยรรยง จิระนคร และรัตนพร เศรษฐกุล, 2551, น. 293-296) หลังการยึดครองเครื่องบินทิ้งระเบิดพันธมิตรไทย-ญี่ปุ่นยังได้ปฏิบัติการล่องเข้าไปถึงสิบสองปันนาเพื่อสนับสนุนกำลังของกองพล 93 ที่ล่าถอยไปในบริเวณดังกล่าว นอกจากการทิ้งระเบิดแล้วยังมีการโปรยแผ่นโฆษณาเรียกร้องให้คนไทยในสิบสองปันนาเข้าร่วมกับประเทศในการสร้างมหาอาณาจักรไทย (Hsieh, 1989, p. 172)

5.6 สาธารณรัฐประชาชนจีน กับกำเนิดชนชาติไต

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง สงครามกลางเมืองระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์ปะทุขึ้น และสิ้นสุดลงด้วยชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์เมื่อ ค.ศ. 1949 จนนำไปสู่การสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน ในช่วงของการสร้างชาติรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนเผชิญปัญหาสำคัญเช่นเดียวกับรัฐบาลสาธารณรัฐจีนคือการนิยามชาติจีนและสมาชิกของชาติ รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนได้สืบทอดแนวคิดจากสาธารณรัฐจีนในเรื่องการใช้ชนชาติ (หมินจู 民族) เป็นหน่วยสถาบันพื้นฐานของระบบสังคมการเมืองจีน เพื่อนิยามว่าใครควรเป็นสมาชิกของชนชาติจีน (จงหัวหมินจู 中华民族) และได้รับการรับรองสิทธิต่างๆ จากรัฐ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนเลือกที่จะสร้างชาติจีนด้วยการนิยามชาติจีนในฐานะชาติที่เกิดจากการหลอมรวมของคนหลากหลายชนชาติ (ถ่งอี้เตอตัวหมินจู กั๋วเจีย 统一的多民族国家) มากกว่าความพยายามในการกลืนกลายที่เป็นกระแสหลักในช่วงสาธารณรัฐจีน แนวทางการดำเนินการของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนนำไปสู่การจัดจำแนกชนชาติที่ประกอบด้วย 55 ชนชาติส่วนน้อยและคนส่วนใหญ่คือคนชนชาติฮั่นรวมเป็น 56 ชนชาติ (Yang, 2009, pp. 248-249) โดยมีกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไทกลุ่มใหญ่ในยูนนานที่ถูกจัดจำแนกเป็นชนชาติไต

การจัดจำแนกชนชาติมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความมั่นคงและการสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาลใหม่ รัฐบาลต้องจัดประชุมสภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติเพื่อสร้างความชอบธรรมให้การปกครองที่ผ่านการเน้นย้ำการเป็นรัฐบาลของคนทั้งชาติ อย่างไรก็ตามปัญหาสำคัญคือจำนวนผู้แทนจากชนชาติส่วนน้อยในจีน ที่ยังไม่มีตัวเลขที่แน่นอน การสร้างความรู้เกี่ยวกับชนชาติส่วนน้อยเพื่อจัดจำแนกชนชาติจึงเป็นประเด็นสำคัญ นอกจากการหาผู้แทนชนชาติส่วนน้อยเพื่อสร้างความชอบธรรมให้การปกครอง และการนิยามสมาชิกชนชาติจีนประกอบด้วยชนชาติอะไรบ้าง บรรดาชนชาติพันธุ์ส่วนน้อยต่างก็วิตกกังวลต่อการปกครองภายใต้พรรคคอมมิวนิสต์จีน ในช่วงทศวรรษ 1950 กลุ่มคนไตที่กังวลกับความไม่แน่นอนภายใต้การปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์จีนจำนวนไม่น้อยได้หลบหนีภัยไปยังประเทศเพื่อนบ้าน

ที่มีกลุ่มคนที่ใช้ภาษาไท โดยเฉพาะประเทศไทย (Hsieh, 1989, pp. 217, 221-222) ในบริบทสงครามเย็นที่ไทยยืนอยู่ข้างขั้วอุดมการณ์ที่ตรงข้ามกับสาธารณรัฐประชาชนจีน การแสวงหาความรู้และการจัดจำแนกชนชาติได้ยิ่งมีความสำคัญเพื่อรักษาบูรณภาพเหนือดินแดนของจีน ด้วยรัฐบาลจีนมีความกังวลต่ออิทธิพลของไทยต่อกลุ่มคนไทในยูนนาน

ในระยะแรกของการจัดจำแนกชนชาติ รัฐบาลจีนทำการสำรวจเพื่อค้นหาว่าทั่วประเทศมีกี่ชนชาติ โดยตั้งคำถามให้กลุ่มที่คิดว่าตนเป็นชนชาติระบุชื่อชนชาติของตน อย่างไรก็ตาม ผลที่ได้กลับสร้างปัญหาให้กับรัฐบาลจีน ต้นปี ค.ศ. 1954 เมื่อการสำรวจเสร็จสิ้นลง ผลระบุว่า มีชนชาติจำนวนมากกว่า 400 ชนชาติ โดยกว่าครึ่งอยู่ในมณฑลยูนนาน (Mullaney, 2011, p. 34) ซึ่งเท่ากับว่าจะสร้างปัญหาให้กับจำนวนเก้าอี้ผู้แทนชนชาติส่วนน้อยในการประชุมสภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติครั้งแรกในกลางเดือนกันยายน ค.ศ. 1954 การจัดจำแนกชนชาติเพื่อหาจำนวนที่แน่นอนของชนชาติในจีนจึงมีความสำคัญ และการสร้างความรู้เกี่ยวกับชนชาติส่วนน้อยเหล่านี้จะมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดนโยบายในการพัฒนาชนชาติส่วนน้อยผ่านการปฏิรูปที่ดินเพื่อการพัฒนา ภายใต้บริบทนี้การสร้างความรู้เกี่ยวกับชนชาติได้จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการสร้างชาติภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์จีน การจัดจำแนกชนชาติได้ทำให้ชนชาติไต ซึ่งทางการจีนมองว่าเป็นชนชาติที่อยู่ในกลุ่มอ่อนไหวและควรได้รับการรับรองดำเนินการจัดจำแนกก่อนกลุ่มชนชาติอื่น กลายมาเป็นชนชาติที่ได้รับการรับรองจากรัฐอย่างเป็นทางการ ความรู้ที่สั่งสมมาจากยุคสาธารณรัฐและมรดกอิทธิพลจากงานของ Davies ทำให้ชนชาติไตถูกมองว่าเป็นกลุ่มชนชาติที่ค่อนข้างมีความชัดเจน ดังนั้น ปฏิบัติการสำคัญในการจัดจำแนกชนชาติไตคือการสร้างความรู้เกี่ยวกับชนชาติไตและรวมชนชาติอื่นๆ ที่มีแนวโน้มสามารถถูกผนวกรวมเข้ามาเป็นชนชาติไตได้ เช่น ปู้้อ ปู้หนง ปู้ไต ปู้จ้วง ไตลื้อ ไตเหื้อ ฯลฯ (Mullaney, 2011, pp. 71-72, 87) หลี่ฉุนเจีย (李群杰) ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้มีบทบาทนำในการจัดจำแนกชนชาติในยูนนานได้ระบุกับทีมวิจัยอย่างชัดเจนว่า การวิจัยเพื่อจัดจำแนกชนชาตินี้ไม่ได้มุ่งเพื่อการวิจัย และการวิจัยนี้จะเป็นวิทยาศาสตร์แต่ไม่ใช่งานวิชาการ กล่าวอีกนัยหนึ่งหลี่เน้นย้ำถึงบทบาทของวิชาการในการรับใช้พรรคและรัฐ (Mullaney, 2011, p. 73)

นอกจากการสำรวจแล้ว ประเด็นสำคัญอันหนึ่งของการจัดจำแนกชนชาติคือการตั้งชื่อชนชาติอย่างเป็นทางการ ซึ่งแตกต่างจากยุคสมัยสาธารณรัฐและก่อนหน้าที่ปราศจากมาตรฐานในการเรียกชื่อชนชาติ กระทั่งชนชาติหนึ่งอาจถูกเรียกด้วยชื่อที่หลากหลาย หรือใช้ตัวอักษรจีนที่พ้องเสียงแต่เขียนต่างกันในการระบุชื่อชนชาติ กลางปี ค.ศ. 1954 การสร้างมาตรฐานให้กับชื่อชนชาติในยูนนานได้เริ่มขึ้น ผ่านการเรียกร้องของนักวิชาการ ที่ทำงานจัดจำแนกชนชาติชื่อเรียกร้องดังกล่าวได้รับการอนุมัติและทำให้เกิดมาตรฐานในการเรียกชื่อชนชาติ (Mullaney,

2011, pp. 107-108) อย่างไรก็ตาม ในกรณีของชนชาติไตที่เป็นกลุ่มอ่อนไหวจากอิทธิพลของไทย และอยู่ในพื้นที่บริเวณชายแดนที่พรรคกั๋วหมินตั๋งยังคงเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านพรรคคอมมิวนิสต์ เชียซื่อจง นักวิชาการไต้หวันได้ระบุว่า การตั้งชื่อชนชาติไตได้เริ่มขึ้นนับแต่ ค.ศ. 1951 เมื่อรัฐบาลจีนจัดให้ตัวแทนของกลุ่มชนชาติไตจากหลายที่มาพบกันที่ปักกิ่งเพื่อเลือกใช้ชื่อชนชาติในภาษาจีน ตัวแทนชนชาติไตจากสิบสองปันนาเลือกใช้ ไท (泰) ซึ่งใกล้เคียงกับคำเรียกชนชาติของพวกเขา ขณะที่ตัวแทนชนชาติไตจากใต้คงต้องการตัวอักษรจีนที่สามารถออกเสียง ไต กระทั่งท้ายที่สุดนายกรัฐมนตรีโจวเอินไหลต้องประนีประนอมด้วยการนำตัวอักษร ไท (泰) มาใช้โดยเพิ่มอักษรข้าง 1 เพื่อให้เกิดคำภาษาจีนที่ออกเสียง ไต (傣) เพื่อใช้เรียกชนชาติไตโดยรวม ในกระบวนการดังกล่าวทำให้กลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไทรับรู้ถึงการมีอยู่ซึ่งกันและกันรวมทั้งยอมรับการถูกจัดจำแนกให้เป็นชนชาติเดียวกัน (Hsieh, 1995, p. 319) ทั้งที่กลุ่มคนไตในสิบสองปันนาคือไทลื้อ ขณะที่คนไตในใต้คงคือไทใหญ่ หลังจากนั้นเพียง 2 ปี ในปี ค.ศ. 1953 เขตปกครองตนเองชนชาติไต สิบสองปันนาได้ถูกจัดตั้งขึ้น กระบวนการที่เกิดขึ้นนี้ทำให้ชนชาติไตปรากฏและจับต้องได้อย่างเป็นทางการ

5.7 การสำรวจและสร้างประวัติศาสตร์ชนชาติไต

พร้อมไปกับการตั้งชื่อชนชาติและเขตปกครองตนเองชนชาติไต การสำรวจสร้างความรู้เกี่ยวกับชนชาติต่างๆ รวมถึงชนชาติไตเพื่อจัดจำแนกชนชาติได้เริ่มต้นขึ้น โดยแบ่งเป็น 2 ระยะ คือระยะแรกระหว่าง ค.ศ. 1949-1953 และระยะที่สองระหว่าง ค.ศ. 1954-1963

ในระยะแรกของโครงการ รัฐบาลกลางที่ปักกิ่งได้ส่งกลุ่มเยี่ยมเยียน (ผ่าเงินถวน 访问团) หลายกลุ่มไปยังพื้นที่ของชนชาติส่วนน้อยเพื่อลดความกังวลและการต่อต้านในหมู่ชนชาติส่วนน้อย กลุ่มเยี่ยมเยียนได้เข้าสู่พื้นที่ของชนชาติไต อาทิ ผู้เออร์ สิบสองปันนา และพื้นที่โดยรอบ กลุ่มเยี่ยมเยียนได้สานสัมพันธ์กับชนชาติส่วนน้อยโดยเฉพาะในระดับชนชั้นนำ พร้อมอธิบายนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์ต่อชนชาติส่วนน้อย ขณะเดียวกันทางกลุ่มยังทำหน้าที่เก็บข้อมูลที่สำคัญ อาทิ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ ภาษา จำนวนประชากร และลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม เพื่อใช้สำหรับการจัดจำแนกและพัฒนาชนชาติส่วนน้อย ผ่านการปฏิรูปที่ดิน (Yang, 2009, pp. 251-252; Hsieh, 1989, p. 194) ต่อมาบางมณฑล โดยเฉพาะยูนนานได้เริ่มส่งกลุ่มเยี่ยมเยียนไปยังพื้นที่ส่วนน้อยเพื่อสนับสนุนการทำงานของส่วนกลาง

ในระยะที่สองของโครงการจัดจำแนกชนชาติ กลุ่มเยี่ยมเยียนอีกหลายกลุ่มถูกส่งเข้าไปยังพื้นที่ของชนชาติส่วนน้อยรวมถึงพื้นที่ของชนชาติไต เพื่อรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม กระทั่งนำไปสู่การรับรอง 13 ชนชาติแรก รวมถึงชนชาติไตให้มีสถานะเป็นชนชาติ (Yang, 2009,

pp. 254-255) ในช่วงนี้การสำรวจสิบสองปันนาทั้งจากระดับรัฐบาลกลางและมณฑลเป็นไปอย่างคึกคัก โดยมีการสำรวจครั้งใหญ่โดย “ทีมร่วมสำรวจชนชาติไตสิบสองปันนา” (ซึ่งช่วงปันนาไตจู่เสื่อฮุยเหลียนเหอเตี่ยวฉางจู่ 西双版纳傣族社会联合调查组) ประกอบด้วยสมาชิกกว่า 70 คนซึ่งได้รับการมอบหมายให้เก็บสำรวจข้อมูลสำหรับการปฏิรูปที่ดินในสิบสองปันนา (Hsieh, 1989, p. 196-197) การสำรวจนำไปสู่การลงความเห็นว่าเป็นสังคมของชนชาติไต โดยเฉพาะในสิบสองปันนายังอยู่ในระบอบศักดินาจารีต ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปฏิรูปที่ดินเพื่อพัฒนาให้เป็นสังคมนิยมที่ก้าวหน้า จนนำไปสู่การยึดและยกเลิกกรรมสิทธิ์ที่ดินของชนชั้นปกครอง (ไป๋ ฉุน, 2545, น. 129-140)

เมื่อการปฏิรูปที่ดินในพื้นที่ยูนนานส่วนมากสำเร็จลงเมื่อ ค.ศ. 1956 รัฐบาลจีนตัดสินใจเริ่มกระบวนการปฏิรูปสังคมนิยม ด้วยมองว่าการปฏิรูปตามแนวทางนี้จะช่วยลดให้บรรดาชนชาติส่วนน้อยหลุดพ้นจากความล่าช้าและก้าวเดินสู่ความทันสมัยตามแนวทางสังคมนิยม ดังนั้น การสำรวจข้อมูลของชนชาติส่วนน้อยจึงถูกทำขึ้นอีกครั้งโดยเน้นด้านสังคมและประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดการรณรงค์กำจัดฝ่ายขวาขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1957 การสำรวจข้อมูลดังกล่าวชะงักงันลง เพ่ย์เสี่ยวทง (费孝通) นักมานุษยวิทยาจีน ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะสำรวจถูกเรียกตัวกลับปักกิ่งและวิพากษ์อย่างหนัก (Yang, 2009, p. 256) หลังจากนั้นความผันผวนทางการเมืองในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ. 1966-1976) จะส่งผลกระทบทำให้การดำเนินการที่เกี่ยวกับการสร้างความรู้ชนชาติส่วนน้อยชะงักงัน

การสำรวจชนชาติส่วนน้อยนำไปสู่รวบรวมองค์ความรู้ในช่วงทศวรรษ 1950 ถึงราวต้นทศวรรษ 1960 สร้างประวัติศาสตร์ฉบับสังเขปให้กับแต่ละชนชาติรวมถึงชนชาติไตสังเขปประวัติศาสตร์ของแต่ละชนชาติมีโครงเรื่องที่คล้ายคลึงกันคือเน้นจุดกำเนิดของชนชาติส่วนน้อยแต่ละชนชาตินับแต่โบราณกาล เพื่อสร้างความชอบธรรมต่อการจัดจำแนกชนชาติที่เพิ่งเกิดขึ้น พร้อมเน้นว่าชนชาติส่วนน้อยเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติจีนมาอย่างยาวนาน การแบ่งยุคประวัติศาสตร์ก็เน้นการตีความตามหลักลัทธิมาร์กซ์ (Mullaney, 2011, p. 124; Guo, 2019, pp. 120-125)

นอกจากเน้นความสัมพันธ์ที่ชนชาติไตมีกับชนชาติอื่นมาอย่างยาวนานและเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์จีน โดยมีการอ้างถึงการปรากฏของคำเรียกชานชื่อชนชาติไตอันหลากหลายซึ่งปรากฏในเอกสารจีนโบราณต่างๆ นับแต่ช่วง 1 ศตวรรษก่อนคริสต์ศักราช (Yunnan shaoshu minzu shehui lishi diaocha zu (YMZ), 1964, p. 1) *สังเขปประวัติศาสตร์ชนชาติไต* ซึ่งได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1964 ยังแบ่งยุคสมัยประวัติศาสตร์ตามหลักลัทธิมาร์กซ์ที่แบ่งเป็นยุคสังคมนิยม ยุคศักดินา ยุคทุนนิยม และยุคสังคมนิยม อย่างไรก็ตามการที่นักวิชาการจีนปฏิเสธว่าชนชาติไตไม่ได้ผ่านเข้าสู่ยุคทุนนิยมเมื่อครั้งสำรวจข้อมูล

เพื่อจัดจำแนกชนชาติและปฏิรูปที่ดิน ทำให้ยุคนิยมถูกแทนที่ด้วยยุคของการต่อต้านจักรวรรดินิยม สังคมประวัติศาสตร์ชนชาติไต้หวันกระแสดินนิยมด้วยการเล่าประวัติศาสตร์ชนชาติไต้หวันรักชาติจีนต่อสู้กับผู้รุกราน การกดขี่ของศักดินา และจักรวรรดินิยม (YMZ, 1964, p. 52) แม้กระทั่งการเข้าตีเมืองเซียงรุ่งของเจ้ากาวิละเพื่อ “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” ก็ถูกตีความให้เป็นการรุกรานของกองกำลังต่างชาติที่ชนชาติไต้หวันต่อต้าน (YMZ, 1964, p. 57) ภายหลังความผันผวนจากการปฏิวัติวัฒนธรรมสิ้นสุดลง ประวัติศาสตร์สังคมนิยมของแต่ละชนชาติรวมถึงประวัติศาสตร์สังคมนิยมชนชาติไต้หวัน ก็ได้รับการตีพิมพ์สู่สาธารณะมากขึ้นในช่วงทศวรรษ 1980

5.8 ความสัมพันธ์ทางการทูตและการส่งออกความรู้

ภายหลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีนเมื่อ ค.ศ. 1975 ประเด็นประวัติศาสตร์ชนชาติไต้หวันและรัฐโบราณของกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไท ได้รับความสนใจมากขึ้นอีกครั้ง การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตนำไปสู่การแลกเปลี่ยนบุคลากร และความรู้ระหว่างไทย-จีน กระทั่งส่งผลให้ประวัติศาสตร์ฉบับอัลไต-น่านเจ้าเป็นที่รับรู้ในหมู่ชนชั้นนำจีนอีกครั้ง

รัฐบาลจีนได้สั่งการให้สถาบันวิจัยประวัติศาสตร์ประจำมณฑลยูนนานวิจัยประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีน เพื่อความกระจ่างในประเด็นประวัติศาสตร์ชาติไทยฉบับอัลไต-น่านเจ้าที่อ้างอธิปไตยทางประวัติศาสตร์เหนือชนชาติพันธุ์และดินแดนบางส่วนของจีน ทั้งยังเน้นความไม่ลงรอยระหว่างชนชาติพันธุ์ไท(ย) กับจีน ด้วยการอ้างว่าการรุกรานของจีนเป็นชนวนทำให้ “คนไท(ย)ทิ้งแผ่นดิน” อพยพลงใต้จากน่านเจ้าจนมาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทยทุกวันนี้ เฉินหลี่ฝ่าน (陈吕范) นักวิจัยอาวุโสประจำสถาบันวิจัยประวัติศาสตร์ฯ ได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้าจัดตั้งกลุ่มวิจัยความสัมพันธ์ไทย-จีนขึ้น (Chen, 2005, pp. 1-2) ภายใต้การนำของเฉินกลุ่มวิจัยได้วางเค้าโครงวิจัยว่าจะเน้นสร้างประวัติศาสตร์มิตรภาพความสัมพันธ์ไทย-จีน และปฏิเสธความประวัติศาสตร์ขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ไทกับอื่น เพื่อใช้ประวัติศาสตร์ยุคโบราณเป็นเครื่องมือในการสานสัมพันธ์การทูต และปกป้องอธิปไตยทางประวัติศาสตร์ของจีน ซึ่งส่งผลต่อการอ้างอธิปไตยเหนือดินแดนและชนชาติที่ใช้ภาษาตระกูลไท โดยเฉพาะชนชาติไต้หวัน กลุ่มวิจัยเน้นย้ำว่าประวัติศาสตร์ฉบับอัลไต-น่านเจ้าเป็นเพียงมายาคติ นอกจากนี้ บรรพบุรุษของคนไทยยังไม่เคยสร้างอาณาจักรใดๆ ในประเทศจีน กลุ่มวิจัยได้ประณามแนวคิดเรื่องเชื้อชาติบริสุทธิ์ที่เป็นแกนของประวัติศาสตร์ไทย เพื่อปฏิเสธความเกี่ยวข้องทางสายเลือดระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาไทยในจีนโดยเฉพาะชนชาติไต้หวันกับคนไทยในประเทศไทย ขณะเดียวกันกลุ่มวิจัยได้สืบทอดแนวคิดชาตินิยมจีนที่เน้นความ

เหนือกว่าของอารยธรรมอื่น โดยระบุว่ากลุ่มชนชาติที่ใช้ภาษาตระกูลไทในจีน และคนไทยในประเทศไทยมีความเกี่ยวพันกันทางวัฒนธรรม ด้วยล้วนได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมอื่นอันเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ฉันมิตรตั้งแต่ครั้งโบราณกาล (Hsieh, 1993)

การทำงานของกลุ่มวิจัยนำไปสู่การผลิตบทความชิ้นสำคัญคือ “จักรพรรดิกุบไลข่านทรงพิชิตอาณาจักรต้าเหลีทำให้ชนชาติไทยอพยพลงใต้ขนานใหญ่จริงหรือ?” ซึ่งตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1978 บทความที่เขียนร่วมกับตูอู่อิง (杜玉亭) เน้นว่าราชวงศ์หยวนภายใต้การนำของกุบไลข่านผนวกน่านเจ้าซึ่งตั้งอยู่ที่ต้าเหลีเข้ามาอย่างสันติ กษัตริย์น่านเจ้าเองก็ยินยอมสวามิภักดิ์ ดังนั้น จึงไม่มีการอพยพลงใต้ขนานใหญ่ นอกจากนี้ บันทึกเอกสารโบราณจีนยังชี้ให้เห็นว่ากลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไททางตอนใต้ของจีน ไม่ได้อพยพมาจากตอนเหนือ หากแต่เป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิม ขณะที่คนไทยในประเทศไทย ก็ไม่ได้อพยพมาจากไหน หากแต่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน (Chen & Du, 2005) บทความอ้างข้อมูลจาก โฮ่วฮั่นชู (后汉书) ซึ่งเป็นบันทึกประวัติศาสตร์ราชวงศ์ฮั่นตะวันออกว่ามีอาณาจักรที่เรียกว่า “ตาน” (掸国) ได้ส่งบรรณาการมาที่เมืองลั่วหยางซึ่งเป็นนครหลวงในขณะนั้นถึง 3 ครั้งเพื่อสานความสัมพันธ์ฉันมิตรและอาณาจักรจีนก็มีความสัมพันธ์ที่ดีกับอาณาจักรตาน⁹ โดยคณะทูตบรรณาการได้เดินทางจากนอกเขตแดนหย่างซาง (อยู่ระหว่างพื้นที่เป่าซาน (宝山) และเต๋อหง (德宏 ในปัจจุบัน) ผ่านเวียดนามภาคกลาง (Chen & Du, 2005, p. 60) ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่าบรรพบุรุษของคนไทยได้อาศัยอยู่ในแถบตอนเหนือคาบสมุทรอินโดจีนตั้งแต่ราว 1,800 ปีก่อน นอกจากนี้ การที่ปรากฏอาณาจักรล้านนาซึ่งตั้งอยู่ในตอนเหนือของประเทศไทยมาอย่างช้านาน ก็เป็นประจักษ์พยานของการมีอยู่ของผู้คนและอาณาจักรของบรรพบุรุษไทยในดินแดนนี้ ก่อนการที่จักรพรรดิกุบไลข่านยึดต้าเหลี บทความดังกล่าวยังอ้างการขุดค้นโบราณคดีที่บ้านเชียงมาสนับสนุนว่าคนไทยไม่ได้อพยพมาจากไหน แต่เป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิม (Chen & Du, 2005, pp. 62-63)

รัฐบาลจีนได้สนับสนุนการใช้ความรู้วิชาการเพื่อเป็นเครื่องมือในการดำเนินการทางการทูตผ่านการเผยแพร่ความรู้ดังกล่าวมายังประเทศไทย ทั้งนี้การผลิตความรู้ดังกล่าวถูกมองว่าเป็นไปเพื่อต่อต้านงานกระแสปัตาชาติทั้งตะวันตกและไทยที่ผลิตความรู้ผิดๆ กระจายออกไป จนครอบงำผู้คน นักวิชาการจีนต้องไข่มุมมองมาร์กซิสต์ผลิตความรู้ที่ถูกต้องและจัดคณะผู้แทนเพื่อศึกษาและเผยแพร่ความรู้ที่ไทย (Yunnan sheng lishi yanjiu suo, 2005) เมื่อการประชุมวิชาการนานาชาติไทยศึกษาจัดขึ้นที่กรุงเทพฯ ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1984 เฉินได้นำบทความ “จักรพรรดิกุบไลข่านทรงพิชิตอาณาจักรต้าเหลีทำให้ชนชาติไทย

⁹ ตาน ในที่นี้ออกเสียงตามการอ่านแบบโบราณหมายถึงอาณาจักรฉาน

อพยพลงใต้ชานใหญ่จริงหรือ?” นำเสนอในการประชุมและที่สยามสมาคม จนต่อมานำไปสู่การตีพิมพ์บทความดังกล่าวในวารสารของสยามสมาคม (Chen & Du, 1989) นอกจากนี้ เฉินยังได้บรรยายที่สยามสมาคมและมหาวิทยาลัยศิลปากรโดยเฉินได้นำเสนอบทความวิเคราะห์โบราณศิลปวัตถุที่เชื่อว่าอาณาจักรน่านเจ้าเป็นอาณาจักรของชนชาติไป๋ (白族) และอี๋ (彝族) ทั้งยังเป็นอาณาจักรที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมฮั่นอย่างมาก เพื่อหักล้างแนวคิดที่ว่าน่านเจ้าเป็นอาณาจักรโบราณของบรรพบุรุษไทย (Chen, 1989) ในระยะต่อมาภายใต้กระแสที่สังคมไทย เริ่มให้ความสนใจกับความรู้จากวงวิชาการจีนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ยุคโบราณที่มีความเกี่ยวข้องกับไทย บทความ “จักรพรรดิกุบไลข่านทรงพิชิตอาณาจักรต้าหลี่ทำให้ชนชาติไทยอพยพลงใต้ชานใหญ่จริงหรือ” และ “การวิเคราะห์เบื้องต้นเกี่ยวกับโบราณศิลปวัตถุสถานของอาณาจักรน่านเจ้าและต้าหลี่” ที่เคยได้รับการนำเสนอ ณ สยามสมาคม ก็ได้รับการแปลเผยแพร่ในโลกภาษาไทยในช่วงทศวรรษ 1980 (เฉินหลี่ผั่น และตู้อี้ถิง, 2529; เฉินหลี่ผั่น, 2527)

หลังปฏิเสธความเกี่ยวเนื่องทางประวัติศาสตร์ระหว่างชนชาติไต และคนไทย รัฐบาลจีนได้ส่งเสริมการศึกษาไป่เยว่ เพื่อสร้างคำตอบให้กับคำถามที่ว่าบรรพบุรุษของกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไท ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับคนไทยในประเทศไทยมาจากไหน มีการตั้งสถาบันวิจัยประวัติศาสตร์ชนชาติไป่เยว่ (百越) ขึ้นในปี ค.ศ. 1980 ต่อมาราวกลางทศวรรษ 1980 นักวิชาการจีนผลักดันข้อเสนอว่าในทางตอนใต้ของจีนมีกลุ่มคนที่เรียกว่า ไป่เยว่ หรือ ชาวเยว่ ร้อยเผ่า โดยมีกลุ่มที่เรียกว่า เตียนเยว่ (滇越) ซึ่งอาศัยอยู่ในแถบทางใต้ของตะวันตกเฉียงใต้ของยูนนาน ตอนกลางและตอนเหนือของไทย ตะวันออกเฉียงเหนือของพม่า และอัสสัม ในอินเดีย โดยชาวเตียนเยว่นี้ได้วิวัฒน์เป็นไทกลุ่มต่างๆ ในเวลาต่อมา ซึ่งพิสูจน์ว่าการก่อตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มต่างๆ รวมถึงคนไทย ไม่ได้เกิดจากการอพยพ แต่เป็นผลจากการวิวัฒนาการของชนพื้นเมือง (ไป๋ ฉุน, 2545, น. 177-179) ชุดความรู้ว่าด้วยไป่เยว่นี้ เริ่มได้รับการเผยแพร่เข้าสู่วงวิชาการไทย ผ่านการแลกเปลี่ยนทางวิชาการไทย-จีน กระทั่งเกิดงานเขียนของนักวิชาการไทยที่แนะนำแนวคิดเรื่องไป่เยว่สู่วงวิชาการไทยขึ้นสำคัญคืองานวิจัยเรื่องประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไทโดย ชลธิรา สัตยาวัฒนา ซึ่งได้รับการสนับสนุนสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ชลธิรา สัตยาวัฒนา, 2541) และตีพิมพ์เป็นหนังสือในปี ค.ศ. 2001 ทั้งนี้ชลธิราได้กล่าวถึงผู้จุดประกายให้เกิดการศึกษาในเรื่องนี้คือ นักวิชาการจีนนาม เจียเยนจง (ชลธิรา สัตยาวัฒนา, 2544, น. 19)

นักวิชาการจีนผู้ซึ่งเป็นที่รู้จักในวงวิชาการไทย ในนาม เจียเยนจง หรือยรรยง จิระนคร และมีชื่อตามภาษาจีนกลางว่า เชียหยวนจาง (谢元章) แท้ที่จริงเป็นคนไทยเชื้อสายจีน เกิดในประเทศไทย เมื่อ ค.ศ. 1930 แต่จำต้องตกค้างในจีนในหลังเกิดการสถาปนา

สาธารณรัฐประชาชนจีน เจียเจียรับราชการทหารในกองทัพปลดแอกและมีส่วนในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับชนชาติไต ซึ่งรวมถึงการดูแลเจ้าหม่อมคำลือ กษัตริย์สิบสองปันนาองค์สุดท้าย นอกจากนี้ เจียยังเป็นสมาชิกคนสำคัญในทีมวิจัยของเงินหลี่ว์ผ่านที่มุ่งใช้วิชาการเป็นเครื่องมือทางการทูตในความสัมพันธ์กับไทย ด้วยความสามารถด้านภาษาไทยและจีนเจียได้มีบทบาทสำคัญในฐานะสะพานเชื่อมความรู้ไทย-จีนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชนชาติไตและกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลไท นับแต่ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา ในบริบทที่วงวิชาการไทยมีความตื่นตัวศึกษาคนไทนอกประเทศไทย งานวิชาการของเจียจำนวนไม่น้อยได้รับการตีพิมพ์ในโลกภาษาไทย โดยเป็นการแปลงานวิจัยในภาษาจีนมาอีกทอดหนึ่ง ทั้งนี้งานของเจียเน้นข้อถกเถียงสำคัญว่าวัฒนธรรมไทได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมฮั่นนับแต่โบราณกาล บนฐานความสัมพันธ์ฉันท์มิตร อาทิ บทความของเจียเรื่อง “สาเหตุที่ชาวสุโขทัยเรียกชื่อวันและปีของจีนว่าเป็นของไทย: ศึกษาแหล่งกำเนิดของคนไทยจากจารึกสุโขทัย” ถกเถียงว่าระบบการนับวันและปีที่ปรากฏในศิลาจารึกมีส่วนคล้ายระบบปฏิทินกานจือ (干支) ของจีน เจียอธิบายว่านับแต่โบราณกาล กลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไทใช้ระบบปฏิทินดังกล่าว ซึ่งเจียสันนิษฐานว่ากลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไทน่าจะได้รับอิทธิพลการใช้ปฏิทินนี้มาจากราชวงศ์ฮั่น (เจียแย่นจง, 2548)¹⁰ นอกจากนี้ เจียยังเสนอว่าความเชื่อของคนไทเช่นเรื่อง “เสื้อบ้าน เสื้อเมือง” และการปกครองในรูป “กินเมือง” มีบ่อเกิดจากการรับอารยธรรมฮั่นโบราณ เจียระบุว่าความคิดเรื่อง “เสื้อบ้าน เสื้อเมือง” ได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อของชาวฮั่นในยุคขงจื๊อ (770-476 ปีก่อน ค.ศ.) ดังปรากฏแนวคิดนี้ในยุคนั้นที่เรียกว่า “เสื่อ” (社) ขณะที่การกินเมือง ก็ได้รับอิทธิพลมาจากวิธีการปกครองในยุคฉิน-ฮั่น (221 ปีก่อน ค.ศ.- ค.ศ. 220) ที่มีระบบที่คล้ายคลึงกันที่เรียกว่า “สือฮี้” (食邑) (เจียแย่นจง, 2548ก, น. 30-32, 45-49)

ท่ามกลางกระแสความสนใจที่นักวิชาการไทยมีต่อกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไทนอกประเทศไทยนับแต่ช่วงทศวรรษ 1980 เป็นต้นมาที่การสถาปนาความสัมพันธ์ไทย-จีนทำให้การแลกเปลี่ยนความรู้และการเดินทางลงพื้นที่ในจีนเป็นไปได้ นักวิชาการไทยจำนวนไม่น้อยเริ่มทำการวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มคนที่ใช้ภาษาไทนอกประเทศ ซึ่งรวมถึงชนชาติไต ชนชาติจ้วงในจีน และไปเวย่เพื่อค้นหา แก่นสารอันบริสุทธิ์ของ “ความเป็นไทย” ซึ่งถูกมองว่ายังคงถูกเก็บรักษาไว้โดยกลุ่มคนที่ใช้ภาษาตระกูลไทนอกประเทศไทย (Keyes, 1995, pp. 149-150; รัตนพร เศรษฐกุล, 2541, น. 6-8) การแลกเปลี่ยนทางวิชาการทำให้ความรู้จากจีนได้เข้ามาในโลกวิชาการไทย แม้องค์ความรู้จากโลกวิชาการจีนที่เป็นของใหม่เหล่านี้จะมีคุณูปการสำคัญ

¹⁰ ตีพิมพ์ครั้งแรกใน ศิลปวัฒนธรรม 5, 5 (มีนาคม 2527)

ต่อการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ยุคโบราณของชนชาติไท ทว่าความรู้เหล่านี้ก็ถูกสร้างขึ้นในบริบททางการเมืองเฉพาะของจีน การตระหนักรู้ถึงภูมิหลังของความรู้เหล่านี้จึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อที่วงวิชาการไทยจะสามารถสนทนากับความรู้จากจีนได้อย่างวิพากษ์และสร้างสรรค์

6. สรุป: ไทในสุวรรณภูมิและความรู้จากจีน

ในคำแถลงของโครงการประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไท ซึ่งดำเนินการในช่วง ค.ศ. 1995-1998 โดยมีฉัตรทิพย์ นาถสุภาเป็นหัวหน้าโครงการ ความสำคัญของ “ดินแดนเอเชียอาคเนย์ตอนบน” ซึ่งรวมถึงยูนนานถูกเน้นย้ำในฐานะ “ดินแดนของชนชาติไทโดยธรรมชาติ” คำแถลงดังกล่าวเน้นย้ำว่าข้อค้นพบจากการวิจัยชนชาติไทที่กระจายอยู่ในบริเวณเอเชียอาคเนย์ตอนบนนั้นมีนัยสำคัญต่อประเทศไทยและสำหรับชาวไทโดยทั่วไปทั้งในและนอกประเทศไทย โดยเฉพาะในบริบทที่ไทยเผชิญความเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสทุนนิยม การศึกษาเกี่ยวกับชนชาติไทนอกประเทศไทย จะช่วยให้ไทยมีพลังปะทะประสานกับทุนนิยม ผ่านการเรียนรู้จิตวิญญาณแห่งชุมชนที่กำลังสูญหายไป (ชลธิรา สัตยวิวัฒนา, 2544, น. 4-7) จุดเน้นของโครงการประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไทที่เน้นการศึกษาไทนอกประเทศไทย จนนำไปสู่การเชื่อมต่อกับเอเชียอาคเนย์ตอนบนโดยเฉพาะยูนนานเกิดขึ้นคู่ขนานไปกับความมโนทัศน์สุวรรณภูมิที่เริ่มถูกผลักดันอย่างเป็นระบบให้ทับกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคหลังสงครามเย็น โดยที่มโนทัศน์สุวรรณภูมินี้ได้ขยายพื้นที่ไปไกลกว่าวิถีคิดเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กระแสหลักที่ไม่ได้เชื่อมต่อเข้ากับจีนตอนใต้ ภาครัฐและนักวิชาการส่วนหนึ่ง เริ่มผลักดันให้ความรู้สุวรรณภูมิอยู่ในฐานะทางเลือกขององค์ความรู้ท้องถิ่นที่เติบโตในภูมิภาค และแตกต่างจากความรู้ตะวันตก

นับแต่ทศวรรษ 2000 เป็นต้นมา การศึกษาสุวรรณภูมิซึ่งรวมถึงเอเชียอาคเนย์ตอนบนและจีนตอนใต้ได้กลายเป็นกระแสสำคัญของการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ยุคโบราณ กระทั่งได้รับการผลักดันจากภาครัฐในฐานะยุทธศาสตร์สำคัญอันหนึ่งในการใช้ความรู้เพื่อผลักดันการพัฒนาของประเทศ การศึกษาประวัติศาสตร์ยุคโบราณของชนชาติไท ก็ถูกบรรจุเป็นหัวข้อสำคัญหนึ่งในการศึกษาสุวรรณภูมิ กระทั่งมีการศึกษาเพื่อสืบรากเหง้าของผู้คนในสุวรรณภูมิ ซึ่งรวมถึงชนชาติไทผ่านการวิจัยดีเอ็นเอ (สถาบันสุวรรณภูมิศึกษา, 2565) อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่าการศึกษาเกี่ยวกับสุวรรณภูมิซึ่งรวมถึงการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชนชาติไท และความเกี่ยวข้องกัจีนตอนใต้ในเชิงมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์กลับยังมิได้มีการตั้งคำถามถึงภูมิหลังและบริบททางสังคมการเมืองของความรู้นอกโลกวิชาการ

ไทยโดยเฉพาะจีน ที่อาจมีประโยชน์ต่อการศึกษาเกี่ยวกับสุวรรณภูมิ โดยเฉพาะในมิติเรื่องชนชาติไท

หากสุวรรณภูมิจะเป็นมโนทัศน์ที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยุคโบราณ สุวรรณภูมิจำเป็นต้องได้รับการพิจารณาในฐานะเครื่องมือที่มีความยืดหยุ่น (Contingent device) ที่นำไปสู่การมองเห็นการเปรียบเทียบและเชื่อมโยงข้ามรัฐชาติมากกว่าการมองไทยหรือประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นศูนย์กลางในแง่การวิพากษ์ “สุวรรณภูมิ” พร้อมทั้งทบทวนการสร้างความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลไทในจีน ช่วยเผยให้เห็นมุมมองจากภายนอกวงวิชาการไทย ตลอดจนความซับซ้อนของความรู้ข้ามพรมแดน ที่จะช่วยให้วงวิชาการและรัฐไทยสามารถกำหนดทิศทางในการสัมพันธ์กับจีนผ่านความรู้สุวรรณภูมิได้ดียิ่งขึ้น การตระหนักถึงความละเอียดอ่อนและการเมืองของความรู้ดังกล่าวยังจะช่วยให้การพิจารณาอ้างอิงข้อมูลทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิจากวงวิชาการจีนเป็นไปด้วยความรัดกุมและสร้างสรรค์ กล่าวอีกนัยหนึ่งนอกจากการแปลเอกสารจีนทั้งโบราณและร่วมสมัยซึ่งมีคุณูปการต่อความเข้าใจสุวรรณภูมิแล้ว การทำความเข้าใจบริบทของเอกสารและเส้นทางเดินของเอกสารเหล่านั้นว่าถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสุวรรณภูมิอย่างไรจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการสร้างความรู้สุวรรณภูมิเชิงวิพากษ์

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2504). จารึกบนแผ่นศิลา ที่ศาลาในบริเวณพระปฐมเจดีย์. ใน ยอร์ช เซเดส์ (บก.). *ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 2* (น. 43-45). พระนคร: ศิวพร.
- เจียแนจอง. (2548ก). ต้นตอวัฒนธรรมโบราณที่เกี่ยวข้องกับถิ่นกำเนิดคนไทย. ใน สุจิตต์ วงษ์เทศ (บก.). *“คนไทย” ไม่ใช่ “คนไทย” แต่เป็นเครือญาติชาติภาษา: รวมความรู้ “ไทยศึกษา” ของ “ศาสตราจารย์สองแผ่นดิน* (น. 29-49). กรุงเทพฯ: มติชน.
- เจียแนจอง. (2548ข). สาเหตุที่ชาวสุโขทัยเรียกชื่อวันและปีของจีนว่าเป็นของไทย: ศึกษาแหล่งกำเนิดของคนไทยจากศิลาจารึกสุโขทัย. ใน สุจิตต์ วงษ์เทศ (บก.). *คนไทย” ไม่ใช่ “คนไทย” แต่เป็นเครือญาติชาติภาษา: รวมความรู้ “ไทยศึกษา” ของ “ศาสตราจารย์สองแผ่นดิน* (น. 406-416). กรุงเทพฯ: มติชน.
- เงินหลี่ผั่น, และตู้อี้ถิง. (เมษายน 2529). จักรพรรดิคุปไลข่านทรงพิชิตอาณาจักรตาลี ทำให้ชนชาติไทยอพยพลงใต้ขนานใหญ่จริงหรือ. *ศิลปวัฒนธรรม*, 7(6), 104-116.
- เงินหลี่ผั่น. (2527, พฤศจิกายน). การวิเคราะห์เบื้องต้นเกี่ยวกับโบราณวัตถุสถานที่สำคัญของอาณาจักรน่านเจ้าและตาลี. *ศิลปวัฒนธรรม*, 6(1), 62-84.
- ชลธิรา สัตยาวัฒนา. (2541). *ประวัติศาสตร์ไปเยว: การสืบสานเชิงมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: โครงการไทยศึกษา มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ชลธิรา สัตยาวัฒนา. (2544). *สืบสานประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมไปเยว การศึกษาเชิงมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2546). *สุวรรณภูมิ: ผู้คนและแผ่นดิน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2457). ประวัติขอม. ใน *พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา* (น. 37-57). พระนคร: โรงพิมพ์ไทย.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2510). *สุวรรณภูมิ*. พระนคร: กรมศิลปากร.
- ประเวศ วะสี. (2554). *ยุทธศาสตร์อารยธรรม อารยธรรมสุวรรณภูมิ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.
- ไป๋ ฉุน. (2545). *ไทยศึกษาในจีน*. กรุงเทพฯ: อัลฟ่า พับลิชชิง.

- พจนก กาญจนจันทร์. (2555). จินตนาการ “สุวรรณภูมิ”. ใน สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ (บก.). 25 ปีพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระเกียรติ พ.ศ.2530-2555 (น. 35-48). กรุงเทพฯ: คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มานิต วลิตโกดม. (2521). *สุวรรณภูมิอยู่ที่ไหน*. กรุงเทพฯ: การเวก.
- ยรรยง จิระนคร, และรัตนพร เศรษฐกุล. (2551). *ประวัติศาสตร์สิบสองปันนา*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- รัตนพร เศรษฐกุล. (2541). *โครงการประเมินสถานภาพไทศึกษา: เอกสารประกอบการประชุม เสนอผลการวิจัย*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. (2555, ธันวาคม). สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพกับสุวรรณภูมิศึกษา. *ดำรงวิชาการ*, 41-68.
- ศรีศักร วลิตโกดม. (2545). สุวรรณภูมิ ศูนย์กลางอยู่ในลุ่มน้ำท่าจีน-แม่กลอง. ใน สุจิตต์ วงษ์เทศ, *สุวรรณภูมิ อยู่ที่นี่ ที่แผ่นดินสยาม* (น. 111-150). กรุงเทพฯ: มติชน.
- สถาบันสุวรรณภูมิศึกษา. (2565, เมษายน 23). *สืบรากเหง้าผู้คนในสุวรรณภูมิ ผ่าน DNA มนุษย์โบราณ*. สืบค้นเมื่อ 23 พฤศจิกายน 2567, จาก https://tassha.mhesi.go.th/assets/files/files/84-filepdf-20230104141622-1-สืบรากเหง้า_compressed.pdf
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2557). การสร้างความหมายของ “ชาติไทย”/“เมืองไทย” และ “ความเป็นไทย” โดย สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. ใน *10 ปัญญาชนสยาม เล่ม 1 ปัญญาชนแห่งรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์* (น. 314-402). กรุงเทพฯ: โอเพ่นโซไซตี้.
- สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน). (2561). *สุวรรณภูมิ อารยธรรมเชื่อมโลก*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2545). *สุวรรณภูมิ อยู่ที่นี่ ที่แผ่นดินสยาม*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2547ก). *ชาติพันธุ์สุวรรณภูมิ บรรพชนไทยในอุษาคเนย์*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2547ข). *ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม สยามประเทศ*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2549). *สุวรรณภูมิ ต้นกระแสประวัติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพฯ: มติชน.

ภาษาอังกฤษ

- Baker, C., & Phongpaichit, P. (2014). *A History of Thailand (3rd ed.)*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

- Chan, Y.-k. (2019). Ethnicity and Frontier Studies in Southwest China: Pan-Thai Nationalism and the Wartime Debate on National Identity, 1932–1945. *Twentieth-Century China*, 44(3), 324-344.
- Chen, L. (1989). A Brief Analysis on Cultural Relics of Nanzhao-Dali Kingdom. *Journal of the Siam Society*, 77(1), 43-53.
- Chen, L., & Du, Y. (1989). Whether Kublai Khan's Conquest of the Dali Kingdom Gave Rise to the Mass Migration of the Thai People to the South. *Journal of the Siam Society*, 77(1), 33-41.
- Davies, H. R. (1909). *Yün-Nan: The Link Between India and the Yangtze*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Dodd, W. C. (1923). *The Tai Race*. Cedar Rapids, IA: The Torch Press.
- Guo, W. (2019). *Narrating Southern Chinese Minority Nationalities: Politics, Disciplines, and Public History*. Singapore: Palgrave Macmillan.
- Hsieh, S.-C. (1989). Ethnic-Political Adaptation and Ethnic Change of the Sipsong Panna Dai: An Ethnohistorical Analysis. (Ph.D. dissertation), University of Washington.
- Hsieh, S.-C. (1995). On the Dynamics of Tai/Dai-Lue Ethnicity. In Harrell, S. (Ed.). *Cultural Encounters on China's Ethnic Frontiers* (pp. 301–331). Seattle, WA: University of Washington Press.
- Keyes, C. (1995). Who are the Tai? Reflections on the Invention of Identities. In Romanucci-Ross, L., & Vos, G. D. (Eds.). *Ethnic identity: Creation, conflict, and accommodation* (pp. 136-160). London, UK: Altamira Press.
- Kratoska, P. H. (2005). *Locating Southeast Asia: Geographies of Knowledge and Politics of Space*. Singapore: Singapore University Press.
- Milner, A., & Johnson, D. (2001). *The Idea of Asia*. Retrieved November 23, 2024, from <https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstreams/ed284cdc-b993-4efd-a961-cfb6deccb085/download>
- Mullaney, T. S. (2011). *Coming to Terms with the Nation: Ethnic Classification in Modern China*. Berkeley, CA: University of California Press.

- Peleggi, M. (2016). Excavating Southeast Asia's Prehistory in the Cold War: American Archaeology in Neocolonial Thailand. *Journal of Social Archaeology*, 16(1), 94-111.
- Phanomvan, P. (2018, November 30). *Lost in Literature*. Retrieved September 1, 2024, from <https://www.newmandala.org/lost-in-literature-the-misuse-of-western-sources-and-perspectives-part-iii/>
- Pongpanich, B., & Thinapong, S. (2019). *Suvarnabhumi: The Golden Land*. Bangkok: GISTDA & BIA.
- Revire, N. (2018). Facts and Fiction: The Myth of Suvannabhumi Through the Thai and Burmese Looking Glass. *TRaNS: Trans-Regional and National Studies of Southeast Asia*, 6(2), 167-205.
- Taing, R. (2018, January 6). *Was Cambodia Home to Asia's Ancient 'Land of Gold'?* Retrieved September 1, 2024, from <https://www.khmerkromngo.org/was-cambodia-home-to-asias-ancient-land-of-gold/>
- Thein, C. (2012, November 19). *Seminar Ignites Debate on Suvannabhumi. Southeast Asian Archaeology*. Retrieved September 1, 2024, from https://www.southeastasianarchaeology.com/2012/11/26/debating-the-mon-homeland/#google_vignette
- Winichakul, T. (2005). Trying to Locate Southeast Asia from Its Navel: Where Is Southeast Asian Studies in Thailand? In Kratoska, P. H. (Ed.). *Locating Southeast Asia: Geographies of Knowledge and Politics of Space* (pp. 113-132). Singapore: Singapore University Press.
- Xiong, Z., & Lin, Y. (2019). Chinese Knowledge on Suvarnabhumi Before the 10th Century. In Pongpanit, B., & Thinapong, S. (Eds.). *Suvarnabhumi: The Golden Land* (pp. 115-125). Bangkok: GISTDA & BIA.
- Yang, B. (2009). *Between Winds and Clouds: The Making of Yunnan*. New York: Columbia University Press.

ภาษาจีน

- Chen, B. 陈碧笙. (1938). *Dian bian jingying lun* 滇边经营论 [ว่าด้วยการจัดการชายแดน
ยูนนาน]. N.P.: N.P.
- Chen, L. 陈吕范. (2005). *Zhongtai guanxi ruogan wenti yanjiu keti xiaojie* 中泰关系
若干问题研究课题小结 [สรุปหัวข้อวิจัยประเด็นต่างๆ ในความสัมพันธ์จีน-ไทย].
In Lüfan, C. (Ed.). *Taizu qiyuan yu Nanzhaoguo yanjiu wenji* 泰族起源与南
诏国研究文集 Vol. 1 [รวมงานวิจัยเรื่องกำเนิดชนชาติไทและอาณาจักรน่านเจ้า]
(pp. 1-17). Beijing: Zhongguo shuji chubanshe.
- Chen, L., & Du, Y. 杜玉亭. (2005). *Hubilie ping Daliguo shifou yinqi Taizu daliang
nanqian* [จักรพรรดิกุบไลข่านทรงพิชิตอาณาจักรต้าหลี่ทำให้ชนชาติไทย อพยพลงใต้
ขนานใหญ่จริงหรือ]. In Chen, L. (Ed.). *Taizu qiyuan yu Nanzhaoguo yanjiu
wenji* 泰族起源与南诏国研究文集 Vol. 1 [รวมงานวิจัยเรื่องกำเนิดชนชาติไทและ
อาณาจักรน่านเจ้า] (pp. 50-64). Beijing: Zhongguo shuji chubanshe.
- Fu, S. 傅斯年. (1928). *Lishi yuyan yanjiu suo gongzuo zhi zhiqu* 历史语言研究所工
作之旨趣 [จุดประสงค์การทำงานของสถาบันประวัติศาสตร์และภาษาศาสตร์].
In Zhongyang yanjiuyuan lishi yuyan yanjiu suo 中央研究院历史语言研究
所 [Institute of History and Philology]. *Lishi yuyan yanjiu suo jikan di yi
ben di yi fen* 历史语言研究所集刊第一本第一分 [รวมบทความสถาบัน
ประวัติศาสตร์และภาษาศาสตร์ ตอนที่ 1] (pp. 3-10). Nanjing: Zhongyang
yanjiuyuan lishi yuyan yanjiu suo.
- Hsieh, S.-C. 謝世忠. (1993). *Nanzhao, Taiguo, Yunnan guguo: dangdai Zhongtai
guozu zhuyi de jingzheng guocheng* [น่านเจ้า ประเทศไทย อาณาจักรโบราณ
ยูนนาน: การปะทะของชาตินิยมไทย-จีนในยุคร่วมสมัย]. *Kaogu renleixue xuekan*,
49, 50-69.
- Ke, S. 柯树勋. (2011). *Pusi yanbian zhilue* 普思沿边志略 [สังเขปประวัติศาสตร์ผู้ซื่อ].
In Ma, Y. (Ed.). *Zhongguo bianjiang yanjiu wenku: Xinan bianjiang*,
Vol. 1 中国边疆研究文库: 西南边疆. 第1卷 [รวมงานวิจัยชายแดนจีน:
ชายแดนตะวันตกเฉียงใต้] (pp. 9-74). Haerbin: Heilongjiang jiaoyu chubanshe.
- Li, F. 李拂一. (1933). *Cheli* 车里 [เชอหลี่]. Shanghai: Shangwu yin shuguan.

- Yang, C. 楊成志. (1930). Yunnan mizu diaocha baogao 雲南民族調查報告 [รายงานการสำรวจชนชาติในยูนนาน]. Guangzhou: Guoli zhongshan daxue yuyan lishs xue yan jiu suo.
- Yunnan shaoshu minzu shehui lishi diaocha zu 云南少数民族社会历史調查組. (1964). *Daizu jianshi jianzhi hebian* 傣族簡史簡志合編 [สังเขปประวัติศาสตร์ชนชาติไต]. Beijing: Zhongguo kexueyuan minzu yanjiusuo.
- Yunnan sheng lishi yanjiu suo. 云南省历史研究所. (2005). Zhu Taiguo Dashi Chai Zhemin lai wo suo zuotan 驻泰国大使柴泽民来我所座谈 [เอกอัครราชทูตจีนประจำประเทศไทย ไฉเจ๋อหมินเยี่ยมเยือนเพื่อสนทนากับทางสถาบัน]. In Lüfan, C. (Ed.). *Taizu qiyuan yu Nanzhaoguo yanjiu wenji* Vol. 2 (pp. 226-227). Beijing: Zhongguo shuji chubanshe.